

A 2009/2010. tanévi fővárosi 9. évfolyamos könyvtárhasználati ismeretek kompetenciaalapú bemeneti mérés eredményeinek elemzése

Méri Ferenc Fővárosi Pedagógiai
és Pályaválasztási Tanácsadó Intézet

2010. április

Hock Zsuzsanna
elemzésének felhasználásával

Összeállította

Südi Ilona
Lövei Mária

Lektorálta

Murányi Adrienn
Török József

Tartalomjegyzék

1. Bevezetés.....	4
1.1. Helyzetelemzés	4
1.2. A mérés célja	5
1.3. A mérés résztvevői	6
1.4. A mérés tartalma	8
1.5. A mérőeszközök bemutatása.....	8
1.6. A mérés lebonyolítása.....	9
2. Eredmények.....	10
2.1. Az eredmények összesített értelmezése.....	10
2.2. Az eredmények elemzése a vizsgált terület összetevői szerint	12
2.2.1. A feladatok eredményeinek változatonkénti értékelése.....	12
2.3. Az eredmények elemzése a minta összetétele szerinti bontásban	19
3. Javaslatok, tapasztalatok	23
3.1. Könyvtárhasználati ismeretek oktatása.....	23
3.1.1. Könyvtárismeret: iskolai könyvtár (funkcionális terek, szolgáltatások, kapcsolatok) .	23
3.1.2. Dokumentumismeret oktatása.....	23
3.1.3. Tájékoztató eszközök oktatása: szaktárgyi gyakorlás	24
3.2. Fejlesztési javaslatok rendszerszemléletű megközelítés szerinti csoportosításban	25
4. Összefüggések, háttértényezők	26
5. Mellékletek.....	29
5.1. A mérésben részt vevő intézmények iskolasoros adatai a feladatlapon elért standardizált teljesítmény alapján, grafikusán.....	29
5.2. Az átlagos teljesítmények iskolánkénti alakulása standardpontban	33

1. BEVEZETÉS

1.1. Helyzetelemzés

A Mérei Ferenc Fővárosi Pedagógiai és Pályaválasztási Tanácsadó Intézet (a továbbiakban MFPTI) számára kiemelt jelentőségű, hogy a NAT 2003¹ preambulumban megfogalmazott kulcs-kompetenciák fejlesztéséhez segítséget nyújtson a fővárosi fenntartású oktatási intézmények számára. Törekszünk arra is, hogy a nemzetközi normákhoz közelítve mutassunk lehetőséget módszertani szempontból a főváros pedagógusainak. Ehhez kiemelkedően fontos eszköz a tanulók könyvtárhasználati képességeinek kompetenciaalapú mérése, amelyet a 2008-2009. tanévben indított el az MFPTI Mérés-értékelési osztálya.

Az oktatási intézmények tartalmi működését szabályozó dokumentum² meghatározása szerint az iskolai könyvtár az oktatási intézményben az információszerzés technikáinak, az információk rendszerezésének és újraértelmezésének központi helye. Erre vonatkozóan így fogalmaz:

„A tanulás fontos színtere, eszköze az iskola könyvtára és informatikai bázisa. A hagyományos tantermi oktatást az iskola keretein belül is kiegészítik az egyéni tanulási formák, amelyekhez *sokféle információforrás gyors elérésére van szükség.*

A könyvtár használata minden ismeretterületen nélkülözhetetlen. Az önálló ismeretszerzés érdekében a tanulóknak el kell sajátítaniuk a *könyvtári ismeretszerzés technikáját, módszereit* mind a nyomtatott dokumentumok, mind az elektronikus dokumentumok használata révén. Ismerniük kell a *könyvtári keresés módját*, a keresés eszközeit, a *főbb dokumentumfajtaikat*, valamint azok tanulásban betöltött szerepét, információ értékét. El kell sajátítaniuk *az adatgyűjtés, témafeldolgozás, forrásfelhasználás technikáját, az interneten való keresés stratégiáját.*”

A NAT gondolatai harmonizálnak a Nemzetközi Iskolai Könyvtári Szövetség, az IFLA és az UNESCO által Prágában kiadott irányelvekkel³, amely az iskolai könyvtárak vonatkozásában már címében utal a fenti gondolatokra: „Az iskolai könyvtár a tanulás és tanítás színtere”, ezzel az iskolai könyvtárakban folyó nevelő-oktató munkát helyezve a középpontba.

Ebben a dokumentumban is olvashatjuk - többek között - a könyvtárostanár feladatai között: „...tanítsa a könyvtárhasználatot, tanítsa meg az információs ismereteket és az információs készségeket...”⁴ Ezeket a készségeket méri a feladatlap a tavalyihoz hasonlóan ebben a tanévben is.

A2009/2010. tanévben nemcsak a hazai és nemzetközi elvárások adtak alapot ahhoz, hogy a fővárosban tovább folytassuk a könyvtárhasználati ismeretek kompetenciaalapú mérését, hanem az a Helyzetelemzés⁵ is, amelynek keretében annak feltérképezése történt, milyen körülmények között folyik a könyvtárhasználati ismeretek oktatása. A kapott adatok közül több lényeges tényező befolyásolja a könyvtárhasználati mérés eredményeinek felhasználását.

A könyvtár *befogadóképessége, területe* meghatározza, hogy milyen módon lehet szervezni az iskolai könyvtárban a könyvtárhasználati oktatását. A könyvtárostanár megfelelő *végzettsége* a középiskolák esetén egyetemi pedagógus- és könyvtárosi végzettség⁶. A *gyűjtemény folyamatos fejlesztése, gondozása* is kiemelkedő jelentőségű, hiszen elavult, soha nem „tisztított” (selejtezett) állománnyal nem lehet az információszerzés, -keresés, -rendszerezés képességét fejleszteni.

Az *informatikai eszközök jelenléte elengedhetetlen feltétele* a könyvtár-informatikai képességek fejlesztésének. Mindezek oktatása csak akkor lehet hatékony, ha a *könyvtárhasználati a szaktárgyi tantervekben*, vagyis a helyi tanterv egészében is megjelenik. Már a pedagógiai progra-

¹ NAT 2003

² NAT

³ Prágai irányelvek 2002, valamint a hozzákapcsolódó IFLA-UNESCO Végrehajtási elvek 2003.

⁴ IFLA-UNESCO irányelveinek Végrehajtási utasítása 2003. In: *Könyv és nevelés, 2008.*

⁵ Helyzetelemzés a fővárosi iskolai könyvtárak állapotáról:

http://www.fpti.hu/muveltsegiteruletak/informatika/konyvtarhasznalat/szakmai_anyagok/publikaciok/helyzetelemzes_2009.html, letöltés: 2010.04.20.

⁶ 1993. évi LXXIX. törvény a közoktatásról, 17.§m)

mok preambulumban fontos, hogy utalás legyen a NAT 2003 kiemelt fejlesztési területeire, ebben az iskolai könyvtár szerepére. A műveltségterületekre épülő, szaktárgyi órák keretében pedig meg erősíthető mindaz, amelyet a könyvtárhasználat keretében megismertek a tanulók. Ehhez azonban a könyvtárhasználat tanításához szükséges a helyi tanterv elkészítése.

Minden, a kompetenciaalapú könyvtárhasználati mérési eredményt módosító tényezőre jelen tanulmány nem tud kitérni, de - a teljesség igénye nélkül - e helyütt néhány gondolatot érdemes felidézni a Helyzetelemzésből:

Az oktatási intézmények helyi pedagógiai programjának elkészítésekor - a NAT 2003⁷ tantárgyi követelményrendszerének megfelelően - az oktatási intézményekben a könyvtár-pedagógiai munka alapját képező könyvtárhasználati tanterv megalkotása a könyvtárostánár feladata volt. Ez az idézett jogszabálynak megfelelően részét képezhette a magyar nyelv és az informatika tantárgynak, amelyet keresztantervként⁸ is érdemes volt megfogalmazni, önálló formában. A válaszadó intézmények 49%-a nemleges választ adott e kérdésre. Ezekben az intézményekben nehéz lesz tudatosan felépíteni a könyvtárhasználati ismeretek oktatását.

Természetes, ahol nincs könyvtárhasználati tanterv, ott nincs könyvtárhasználati óra sem. A helyzetelemzés szerint, a válaszadó 70 iskolából *19 intézményben egyáltalán nem volt könyvtárhasználati óra*, holott osztályonként évi 6-8 óra lenne a javasolt.

A Helyzetelemzés a tervezett és megvalósított órák számának összefüggését is vizsgálja. A tervezett könyvtárhasználati tantervben jelzett órák száma és a megtartott könyvtárhasználati órák száma igen nagy eltérést mutat az egyes intézmények esetében. A könyvtárhasználati órák eltérő fogalomként jelennek meg: van ahol a bejövő osztályok számára szervezett, egyszeri bemutató órát is annak tekintik.

A könyvtárhasználati ismeretek főként gyakorlaton alapuló tantárgy. Erre szolgálnak a könyvtári környezetben, a könyvtár információs bázisára épülő szakórák.

17 intézményben a 70 középiskolából egyáltalán nincs könyvtárhasználatra épülő szakóra.

Nyilvánvaló, hogy azokban az intézményekben, ahol nincs könyvtárhasználati óra, és nincs szakóra a könyvtárban, sokkal nehezebb lesz jelen mérés eredményeit korrigálni úgy, hogy a diákok számára megteremtjük az információhoz jutás képességének egyenlő esélyét.

A könyvtárhasználati kompetenciák fejlesztése akkor lesz igazán eredményes, ha megfelelő könyvtári környezetben, megfelelő végzettséggel, könyvtárhasználati tanterv alapján készítik föl a diákokat az egész életen át tanulás képességére, az információszerzés és felhasználás képességére. Ennek megvalósításához nyújt az iskoláknak segítséget az objektív, külső, diagnosztikus bemeneti és követő mérések részletes, összehasonlítható eredményeivel az MFPPTI.

1.2. A mérés célja

A könyvtárhasználati mérés annak az interdiszciplináris tudásnak a mérésére szolgál, amelynek segítségével valamennyi műveltségterület fejlesztése lehetségessé válik, hiszen az algoritmikus gondolkodás, a problémamegoldó-képesség, az IST⁹ eszközök használatának képessége a könyvtárhasználati ismeretek oktatása segítségével fejleszthető.

A könyvtárhasználati ismeretek kompetenciaalapú mérésével nemcsak a jelenlegi állapot, könyvtárhasználati kompetenciák térképezhetők fel, hanem alkalmasak arra is, hogy az egyes oktatási intézmények átgondolják kidolgozott helyi tantervüket, az abban megfogalmazottak hatékonyságát.

⁷ 243/2003. (XII. 17.) Korm. rendelet a Nemzeti alaptanterv kiadásáról, bevezetéséről és alkalmazásáról és melléklete

⁸ <http://www.ofi.hu/tudastar/matrix/keresztantervi>, letöltés: 2010.04.20.

⁹ Az Information Society Technology (információs társadalom technológiája) rövidítése.

A mérési eredmények segítségével a meg nem fogalmazott helyi könyvtárhasználati tantervek elkészítéséhez is igyekszünk segítséget nyújtani, hiszen a mérés eredményei, feladattípusai jól mutatják egy helyi könyvtárhasználati tanterv vázát.

Célunk tehát kettős: az adott évfolyam, osztály további oktatásának tervezése, valamint a hiányzó tantervek, ütemtervek végiggondolásának, megfogalmazásának segítése. Meggyőződésünk ugyanis, hogy az adott évfolyam tantervi követelményeit a mérés eredményei alapján hatékonyabban lehet összeállítani.

A mérőeszköz elkészítésekor az előző év tapasztalatait felhasználva alakítottuk ki azokat a hipotéziseket, amelyeket a mérés eredményeivel igazolni, megcáfolni volt hivatott.

Feltételeztük, hogy a diákok ismerete az előző (2008. évi) 9. évfolyamhoz képest gyengébb lesz, hiszen az óraszám csökkenéssel együtt a könyvtárhasználati ismeretek oktatására fordított idő is csökkent az oktatási intézményekben. Ez azt eredményezi, hogy az általános iskola felső tagozatán, főként a 7. és 8. évfolyamon a könyvtárhasználati ismeretek oktatása háttérbe szorul, így a csak e környezetben fejleszthető kompetenciák egy alacsonyabb képességszintet mutatnak.

Ezzel összefüggésben, hipotéziseink szerint az egyes részképességek területén eltérések várhatóak, mivel a 9. évfolyamra érkező tanulók különböző mértékben vettek részt 1-8. évfolyamon, könyvtárhasználati órákon. Így a könyvtárhasználati képességeik igen eltérőek lehetnek.

A hipotézisek között elsőrendű szerepet jelentett a direkt és indirekt kérdésfeltevés adta értelmezési képesség, szövegértési készség alacsony volta, ebből fakadóan bizonyos feladatok alacsony megoldási szintje.

Mivel az általános iskolák nagy részében nincs, vagy alig van számítógépes információszerzésre lehetőség, a könyvtári rekordok értelmezési képessége, valamint a tájékozódási képességet mérő feladatok helyes megoldásának alacsony értékére is számítottunk. Ennek a hipotézisnek alapját a könyvtárhasználati ismeretek oktatásának esetleges voltából is merítettük. A könyvtárhasználati ismeretek négy fő eleméből a könyvtár- és dokumentumismeret gyakrabban kap helyet a teljes általános iskolai oktatás során, míg a tájékozódás a könyvtárban, a szellemi munka technikájának tanítása véletlenszerű.

A mérés lehetőséget ad arra is, hogy az előző évi kompetenciaalapú könyvtárhasználati mérés eredményeivel összevessük az idei 9. évfolyam képességeit a keresttantervi műveltségterület esetében. Kiemelt jelentőségűnek tartjuk azoknak a képességeknek a mérését, amelyekre a tanulónak nemcsak a közoktatás, a felsőoktatás, de az egész életen át tartó tanulás során is szüksége van.

A 2009/2010. tanévben mért eredmények megerősítették azt a korábbi meggyőződésünket, hogy a könyvtárhasználati ismeretek oktatása csak akkor lehet hatékony, ha tervszerűen, spirális szerkezetű oktatás keretében minden évfolyamon megjelenik, a tantárgyi hierarchián átívelve, valamennyi műveltségterület oktatását segítve.

A feladatok összeállításánál az előző évhez képest hangsúlyosabbá tettük a könyvtárismeret, a dokumentumismeret mellett a tájékozódás a könyvtárban, a könyvtári informatikai eszközök használata témakört.

Míg az első két témakör számos könyvtár-informatikai tudástartalmat igényel, ez utóbbi valóban a könyvtári információs eszközök használatának képességén alapul. Feltételezésünk szerint ez a terület a leggyengébb, hiszen ennek a képességnek a kialakítására csak a jól összehangolt, tantárgyakon, műveltségterületeken átívelő gyakorlással van lehetőség.

1.3. A mérés résztvevői

A könyvtárhasználati ismeretek mérésére az előző tanévihez hasonlóan a Fővárosi Önkormányzat fenntartása alá tartozó középfokú oktatási intézmények 9. évfolyamos tanulóinak 10%-os reprezentatív mintáján került sor. A minta a reprezentativitást a képzéstípus (gimnázium, szakközépiskola és szakiskola) valamint a nyelvoktatás jellege (normál, nyelvi előkészítő és kéttannyelvű) szerint biztosítja. A reprezentatív mintába 38 intézmény 39 osztálya került, a mérésben ténylegesen

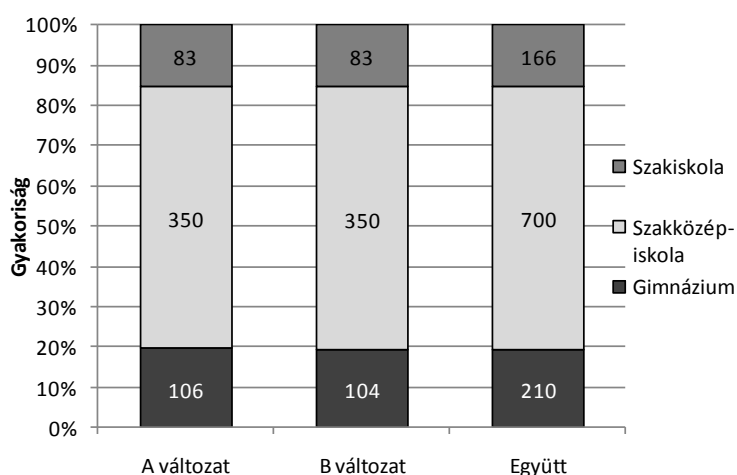
is ennyi vett részt (1. táblázat). Az intézmények tanulói az előző tanévi mérésben nem voltak érintettek.

A mintában részt vevő tanulók megoszlását feladatlap-változatonként az 1. és a 2. ábra szemlélteti. Sem a képzéstípus, sem a tanulók neme szerinti megoszlás alapján a feladatlap-változatok között nincs lényeges eltérés.

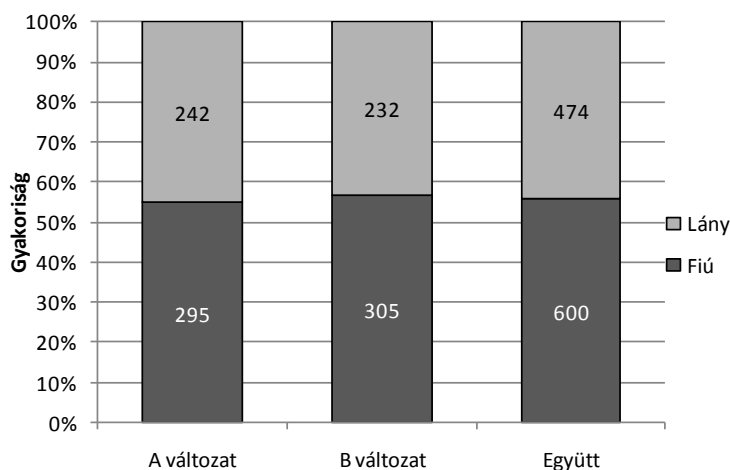
A fiúk aránya 55-57, míg a lányoké 45-43% az egyes feladatlap-változatoknál. Bár a mintavételnél ez nem volt reprezentativitási szempont, azonban a korábbi fővárosi méréseknél tapasztalt nemek szerinti összetételt ez is tükrözi.

1. táblázat. A mérési minta összetételének megoszlása

A bontás szempontja		A populáció		A minta		A résztvevők	
		fő	arány	fő	arány	fő	arány
Képzéstípus	gimnázium	2081	18%	224	18%	210	20%
	szakközépiskola	7803	66%	814	66%	700	65%
	szakiskola	1932	16%	205	16%	166	15%
A nyelvoktatás jellege	normál	7757	66%	810	65%	685	64%
	nyelvi előkészítő	3186	27%	332	27%	296	27%
	kéttannyelvű	873	7%	101	8%	95	9%
Összesen		11816	100%	1243	11%	1076	9%

1. ábra. A mérésben résztvevő tanulók képzéstípus szerinti megoszlása

2. ábra. A mérésben résztvevő tanulók nemek szerinti megoszlása

1.4. A mérés tartalma

A *könyvtárismeret* a könyvtárhasználati ismereteknek azon eleme, amely megmutatja a könyvtár funkcionális tereit, a könyvtár típusait (nemzeti, szak, közművelődési, iskolai). A *dokumentumismeret* a különböző típusú dokumentumok használati értékét tárja a diákok elé. A *tájékozódás eszközei* a könyvtárban való keresési stratégiákat oktatja. *Mindhárom alapja, összetevője a szellemi munka technikájának, egymásra épülve, egymást erősítve.*

A mérés során az első három modul ismerete alapján vizsgáltuk a diákok kompetenciáit, de a negyedik modul ezek nélkül, vagy ezek hiányosságaival nem elképzelhető. A szellemi munka technikájának képességvizsgálatát mérőeszköz segítségével igen nehezen lehet elképzelni. A három korábbi témakör lehetőséget teremt a kompetenciaalapú mérésre, s ezek ismeretében pontos képet kaphatunk a diákok várható képességeiről, kompetenciáiról e témában is.

A könyvtárhasználati ismeretek négy összetevője (könyvtárismeret, dokumentumismeret, tájékozódás a könyvtárban, a szellemi munka technikája) közül a kompetenciaalapú mérés során az első háromra vonatkozó feladatokkal találkoztak a diákok. A szellemi munka technikája, az a folyamat, amelynek során a könyvtárhasználati ismeretek első három elemét rendszerezve, algoritmikusan alkalmazza a diák. Alkalmazása során a mérésben előforduló feladatokkal találkozik, hiszen valamennyi használata szükséges az önálló és élethosszig tartó tanulás folyamatában.

A *könyvtárismeret* modul során ismerkednek meg a diákok a könyvtár funkcionális tereivel, ezek használata az iskolai könyvtár tér- és állományszerkezetében való eligazodás képességének fejlesztésére szolgál. Ezen keresztül természetesen ezt a tájékozódási képességet bármely könyvtártípus esetében is alkalmazni tudják a diákok. A funkcionális terek mellett a könyvtártípusok megismerésével fejlődik logikai képességük, a megfelelő információs bázis kiválasztásának kompetenciája is.

A *dokumentumismeret* oktatásával a megfelelő információs forrás kiválasztásának képességét, az információhordozók kiválasztásának, használatának képességét tökéletesíthetjük. A megfelelő forrás kiválasztásának képessége később kiemelt jelentőséggel bír majd a szellemi munka technikájának alkalmazása során. A könyv, a folyóirat és a nem hagyományos dokumentumok (CD, DVD) egyaránt kiemelt jelentőséggel bírnak e témakörben.

A *tájékozódás a könyvtárban*, nem egyszerűen a könyvtári terek ismeretének képességét rejti magában, hanem a direkt (kézikönyvek: lexikon, szótár, enciklopédia, stb.) és indirekt tájékozódási eszközök használatának képességét. Ezt a kompetenciát csak az elektronikus adatbázisok keresőfelületeinek értelmezése során lehet igazán mérni.

Mindhárom témakörben úgy kerültek összeállításra a feladatok, hogy ne egy, hanem több kompetencia mérésére is alkalmasak legyenek, hiszen a valóságban, a könyvtár-informatikai információs folyamatok során is így történik.

1.5. A mérőeszközök bemutatása

A mérőeszköz A és B változat feladatai összeállításának szempontja volt, hogy a könyvtárhasználati ismeretek oktatása során fejleszthető kompetenciák közül minél szélesebb kört felöleljünk.

A feladatok a könyvtárhasználati ismereteket az alkalmazás szintjén kérték számon, hiszen a könyvtárhasználatnak ez alapvető eleme.

A feladatok zöme feleletválasztáson alapult. Mindkét feladatsor esetében a könyvtárismeret témakört 2-2 feladat, míg a dokumentumismeret és tájékozódás a könyvtárban témakört 4-4 feladat képviselte.

A feladatok több kompetencia meglétét vizsgálják, így a feladatok megoldásánál szükség volt a logikai, az algoritmikus gondolkodási, valamint a szövegértési kompetenciára is.

A feladatok megoldásához a szöveges információn túl igen lényeges szerepet játszottak a képi ábrázolások is (könyvborító, tartalomjegyzék, adatbázis rekord, stb.). A mérés során fontos szerep

jutott tehát a diákok képkódoló, értelmező képességének is. A feladatok közül mindkét mérőeszköz 4 feladatot tartalmaz, amelynek megoldásához szükséges ez a képesség. Ezek között van könyvborító, tartalomjegyzék, egy könyvoldal, alaprajz. A képi elemek többletinformációt hordoznak, a feladatok megoldásához feltétlen szükséges az értelmezésük. A képi megjelenítés biztosítja a feladatok gyakorlatközpontúságát, komplexitását.

A feladatok a könyvtárhasználati ismeretek komplex alkalmazását várták el a tanulóktól. Így az egy adott könyvborító alapján felismert, azonosított dokumentum (A/1., B/2.) egy könyvtártípus gyűjtőkörének ismeretén keresztül a könyvtártípusok sajátosságait kérte számon. E feladattípusba tartozott a könyvtári dokumentumtípusok köréből az időszaki kiadványok alkalmazására vonatkozó kérdés is. Itt a periodikák címlapja segítette a megjelenés gyakoriságának eldöntését, ha a tanuló ezt a lehetőséget felismerte.

A *dokumentumismeret* témakörében csak olyan kérdések szerepeltek, amelyek a különböző dokumentumtípusok használati értékére, gyakorlati alkalmazására vonatkoztak, hiszen a könyvtári információgyűjtés szempontjából e kompetenciáknak van kiemelt jelentősége.

E módszert alkalmaztuk a *tájékozódás a könyvtárban témakör* esetében is. A könyv tájékoztató apparátusát a diákok már az általános iskola 2.évfolyamon kezdik megismerni a tanterv spirális jellegéből fakadóan, de jelentőségét, adatait a szellemi munka technikájának alkalmazása során tapasztalják meg. A szövegértelmezési képesség mellett ebben az esetben is a tájékozódási képességet, kompetenciát mértük.

A lényegkiemelés képessége kapott szerepet mindkét feladatlapban a konkrét keresőkérdés esetében a kulcsszavak, tárgyszavak kiválasztásával (A/6., B/4.).

A feladatlapok két esetben is tartalmaznak (A/8., A/9., B/10., B/5.) szövegértelmezési képesség segítségével megoldható könyvtári feladatot. A rekordok, a tartalomjegyzék információinak értelmezése, a bennük rejlő információ kigyűjtése alapvető empirikus tudás a könyvtárhasználat terén.

Mindkét feladatlapban helyet kapott a könyvtári témacsoportok, az Egyetemes Tizedes Osztályozás fő számainak ismerete. A feladatok logikai képességet mértek, hiszen a témákat kellett egy-egy főosztályhoz kapcsolni (B/9., A/4.).

A feladatok 60%-ban komplex módon mérték a könyvtárhasználati ismeretekhez kapcsolódó kompetenciákat, 40%-ban egy konkrét képesség mérését szolgálták.

A komplex feladatok általában a logikai képességet, az algoritmikus gondolkodás kompetenciáját is mérték, mint a könyvtár-informatikai alkalmazások alapvető készségei, képességeit.

1.6. A mérés lebonyolítása

A 2009/2010. tanévi mérési naptárban jelzett időintervallumban, 2009. október 12-16. között az intézmény által választott napon, egységes útmutató szerint zajlott a mérés.

Az intézményi mérések lebonyolításáról előre megadott szempontok szerinti jegyzőkönyv készült, melyet az intézményvezető és a mérésvezető aláírásával hitelesített. A leadott jegyzőkönyvek adatai alapján a mérések az útmutató előírásai szerint zajlottak.

Az intézmények a mérőeszközöket a mintába kiválasztott tanulók létszámának megfelelő mennyiségben sokszorosítva kapták meg.

A feladatok megoldására, amelyhez nem volt szükség könyvtári környezetre, 45 perc állt a tanulók rendelkezésére, valamint a felügyeletet nem szakos kollégák végezték.

A feladatlapok értékelése egységes javítási útmutató alapján történt.

2. EREDMÉNYEK

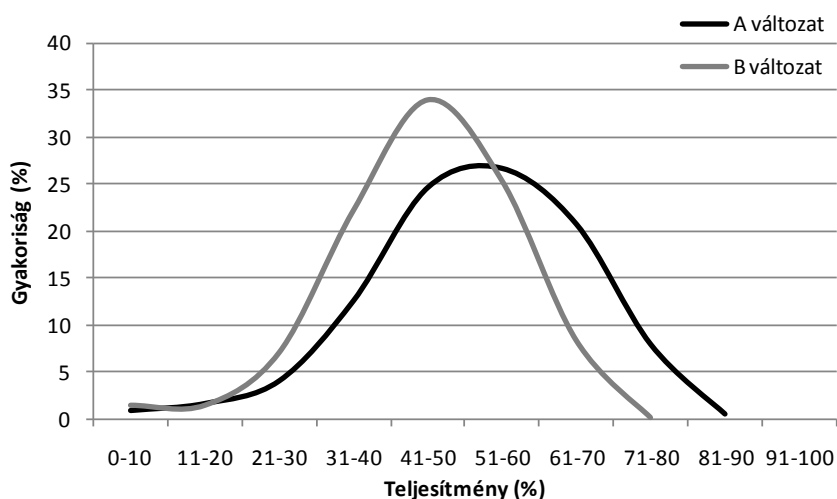
2.1. Az eredmények összesített értelmezése

A feladatlapok A és B változata ugyanazokat a képességeket és ismereteket méri különböző feladatok segítségével. A két feladatlapon elért teljesítmények között szignifikáns a különbség, így a két változat nem tekinthető ekvivalensnek (2. táblázat).

2. táblázat. A mérés eredményei

	A változat	B változat
összteljesítmény	51%	45%
	30 pont	27 pont
szórás	15%	12%
	9 pont	7 pont
Cronbach-alfa (megbízhatóság)	0,87	0,83

A tanulói teljesítmények feladatlap-változatonkénti eloszlását a 3. ábra mutatja be.

3. ábra. A feladatlap-változatonkénti teljesítményeloszlás

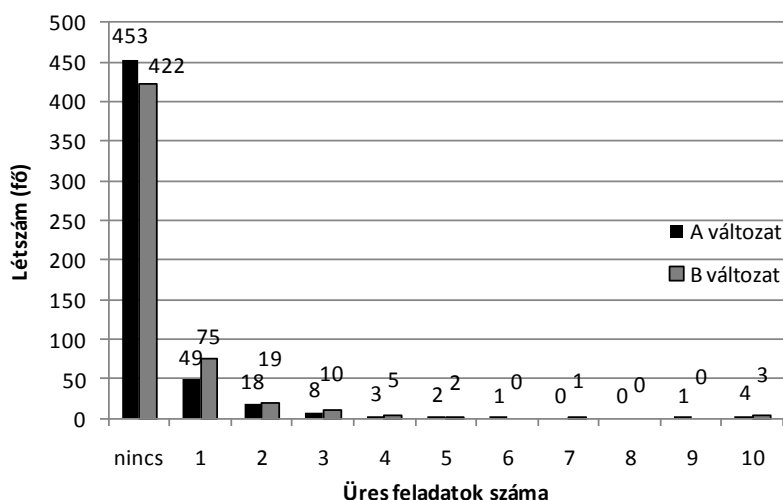
A két változat teljesítményét együtt szemlélve megállapíthatjuk, hogy a tanulók több mint 80%-a az A változatnál 30-70, a B változatnál 30-60% közötti eredményt ért el a könyvtárhasználati kompetencia mérőlapokon. Ez az eredmény a 2008/2009. tanévben végzett, hasonló mintán alapuló méréshez. A két mérés eredményei jó kiindulópontot jelentenek a középfokú oktatás során e kompetenciák fejlesztési elveinek személyre, csoportra lebontott stratégiájának kidolgozásához.

A tanulók 84 és 79%-a az A és B változaton nem hagyott ki üresen feladatot (4. ábra). Legfeljebb egy üresen hagyott feladat a tanulók 93%-ánál fordul elő mindkét feladatlap-változat esetén.

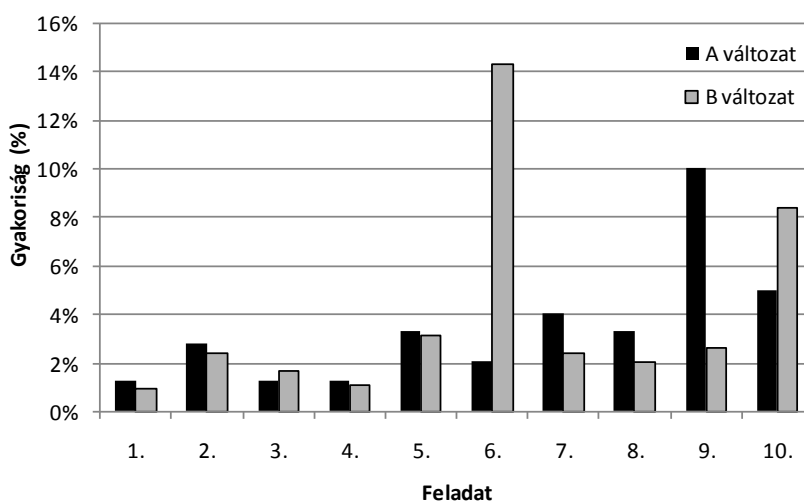
A két változat legnehezebbnek bizonyuló feladata (B/6.), amely segéd- és kézikönyvek képességszintű használatát volt hivatott számon kérni (5. ábra). Ehhez a könyvtári ismeretszerzés technikáira való képességnek, valamint az információ feldolgozása, kezelése, a forráskezelés képességének fejlettségére volt szükség. A tanulók nagy arányban úgy gondolták, hogy nem oldják meg a feladatot, vagyis egyáltalán nem voltak tisztában a feladat lényegével, képességeik e téren igen alacsonyaknak bizonyultak.

Az A változat esetében - bár alacsonyabb arányban (10%) - szintén van egy feladat, amely válasz nélkül maradt. A 9. feladat egy könyv tartalomjegyzékében várta el a tájékozódási képességet. A képesség méréséhez kérdéseket fogalmaztunk meg a tartalomjegyzék tartalmára vonatkozóan.

Aggasztónak mondható, hogy a diákok ilyen nagy arányának a tartalomjegyzék nem mond semmit, nem jelent információs értéket, hiszen nem tudják, mire jó használni, illetve hogyan kell használni.

4. ábra. A kihagyott feladatok számának megoszlása

5. ábra. Az üres feladatok aránya az egyes feladatok 100%-ában

A könyvtárhasználati ismeretek oktatásának három fő területe a könyv és könyvtárismeret, a dokumentumismeret, valamint a keresési technikák alkalmazása. Mindkét változatban helyet kapott arányosan mindhárom témakör. A feladatok és itemek témakörök szerinti eloszlását a 3. táblázat foglalja össze.

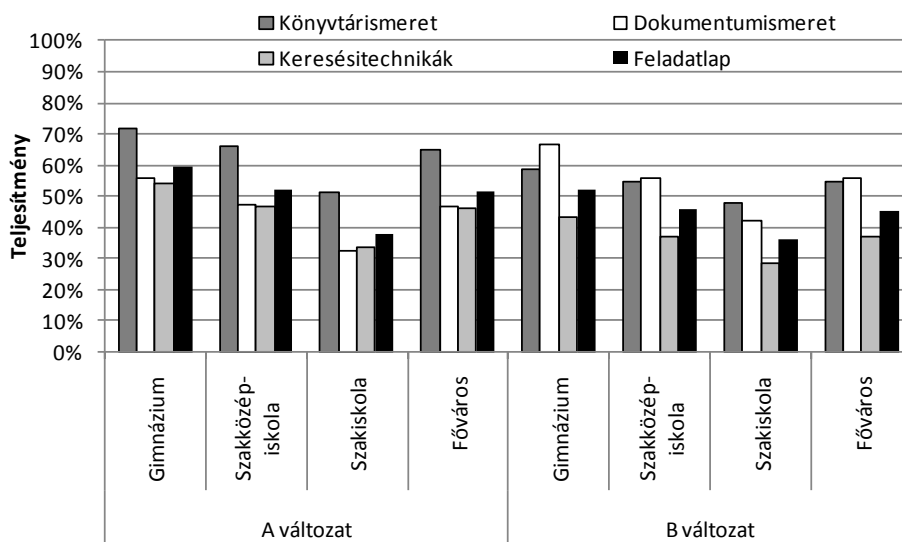
3. táblázat. A feladatok tematikus eloszlása

Témakör	A változat		B változat	
	Feladat	Item	Feladat	Item
Könyvtárismeret	1.	1-6.	1.	1-5.
	2.	7-11.	2.	6-10.
	3.	12-16.	8.	38-41.
Dokumentumismeret	5.	23-27.	5.	24-28.
	7.	33-36.	6.	29-32.
	9.	49-53.	7.	33-37.
	10.	54-59.		
Keresési technikák	4.	17-22.	3.	11-17.
	6.	28-32.	4.	18-23.
	8.	37-48.	9.	42-47.
			10.	48-60.

A három részterület megoszlása szempontjából a feladatok megoldása tekintetében a minta egészére nézve a legjobb eredményeket a könyvtárismeret területén találjuk (6. ábra). E feladat-

körnél volt a legkevesebb az üres, válasz nélküli feladat. Itt a szórás elég magas, de az átlagérték a feladatok megoldásának 65%-os sikerességéről számol be.

A dokumentumismeret és a tájékozódás a könyvtárban (keresési technikák) szinte egyforma átlagot és szórást mutatnak a mintában. Az a tény, hogy egyik sem éri el a kettő közül az 50%-os átlagot, elgondolkodtató, s azt mutatja, hogy a könyvtárhasználati ismeretek oktatására igen nagy szükség van valamennyi intézménytípusban.

6. ábra. Teljesítmények alakulása az egyes feladatcsoportokban képzéstípusonként

Az ábra jól mutatja, hogy a keresési technikák alkalmazása, az ehhez szükséges kompetenciák fejlesztése hiányzik leginkább a diákok számára. De az is jól látszik, hogy egyetlen témakör sem tekinthető megnyugtató eredményűnek a mérésben. Ismét csak a könyvtárhasználat oktatásának középfokon történő megerősítésére lenne szükség.

2.2. Az eredmények elemzése a vizsgált terület összetevői szerint

2.2.1. A feladatok eredményeinek változatonkénti értékelése

2.2.1.1. Az A változat feladatainak értékelése

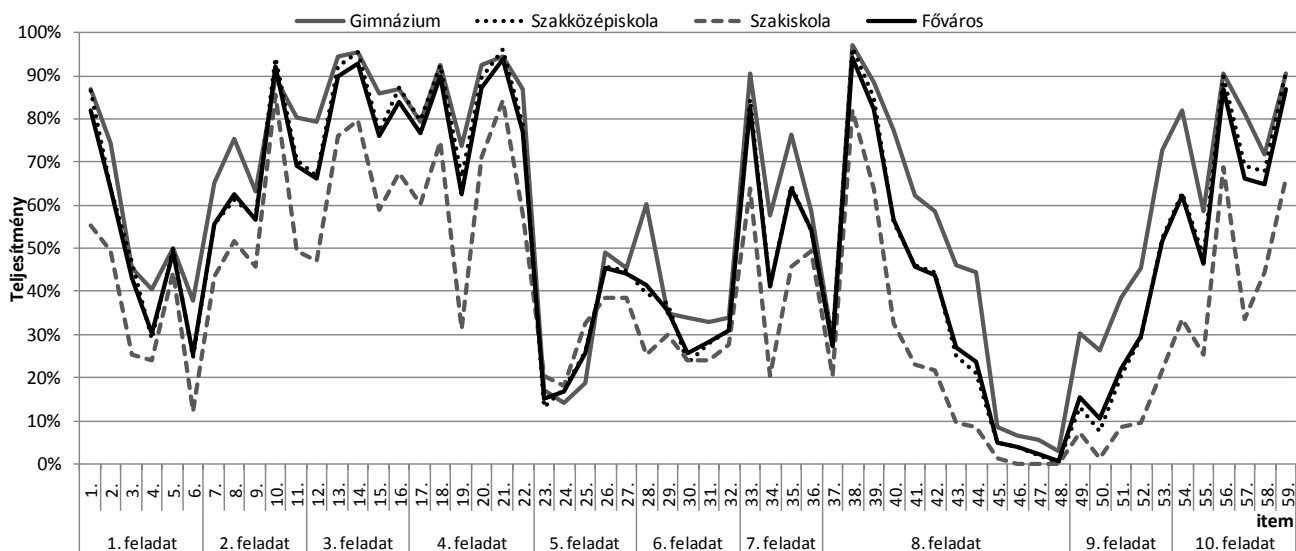
Az A változat egyes feladatainak megoldása során elért teljesítmény alakulását a 7. ábra szemlélteti.

Könyvtárismeret (A/1. 1-6.item, A/2. 7-11.item, A/3. 12-16. item)

Az A változat 1. feladata dokumentumok borítóját tartalmazta. A hat képen markánsan elkülönültek a diákok által jól ismert dokumentumok (Arany János Toldija, Érettségi feladatgyűjtemény), a nagyon speciális szakkönyvek, valamint a mindennapi hasznos időtöltést szolgáló könyvek. Ezt a hat dokumentumot három könyvtártípushoz rendelhették a diákok a feladatban. A megoldások azt mutatják, hogy az iskolai könyvtárhoz társítható dokumentumokat jól kiválasztották a tanulók. A gimnazisták, szakközépiskolások a fővárosi átlag fölött, a szakiskolások valamivel alatta teljesítettek.

Érdekes módon a legkevesebben a közkönyvtárakat tudták a megfelelő dokumentumokhoz kapcsolni. 50%-os eredményt mutat a szakkönyvtár és adott könyvek párosítása. A szórás azonban mindhárom esetben nagyon magas.

Az információszerezés, -keresés legfontosabb forrásait a közkönyvtárakban lehet megtalálni, a szakmai ismeretek speciális bővítését, frissítését a szakkönyvtár teszi lehetővé. Ezért aggasztó ennek alacsony volta a szakiskolák esetében.

7. ábra. Az A változat feladatainak itemenkénti megoldottsága képzéstípusonként

A 2. feladatban a könyvtár felhasználók számára öt legfontosabb funkciójára kérdeztünk rá. A könyvtári szolgáltatások felhasználására vonatkozó képesség mérésére szolgáló feladat mellett mérte az algoritmikus gondolkodás kompetenciáját, valamint a szövegértési képességet is. Az öt funkcióhoz öt problémahelyzet társítását vártuk a diákoktól.

A legnehezebbnek a következő állítás értelmezése, és szolgáltatáshoz kapcsolása sikerült: „a katalógusban nem találsz a keresett dokumentumot”.

Az állítás értelmezéséhez ismerni kellett a katalógus kifejezés jelentését, amely sok könyvtárban már nem a hagyományos cédulakatalógust, hanem számítógépes adatbázist jelent. Tudást igényelt az is, hogy a katalógus a könyvtári tájékoztatás része, s használatához segítséget lehet kérni a könyvtárостól. Ez a könyvtári tájékoztatás része. A három gondolat logikai képességet igényelt, amely kompetencia hiánya esetén nehezen oldhatóvá vált a feladat.

A kölcsönzés csak a könyvtárközi kölcsönzés formájában kapott helyet. A könyvtárközi kölcsönzés lehetőségével az a tapasztalatunk, hogy a diákok e könyvtári lehetőséggel, a más könyvtárak állományának közvetett használatával, nem ismerkednek meg a közoktatásban. A fővárosi Helyzetértékelés alapján azt láttuk, hogy a könyvtárостanár kollégák maguk sem élnek ezzel a lehetőséggel.

A fővárosi átlag fölötti értéket mutat a gimnáziumok és szakközépiskolák esetében a helyben használat és az előjegyzés lehetősége a könyvtárokban. Természetesen, hiszen a helyben használat a szellemi munka technikájának alkalmazásához szorosan hozzákapcsolódik, amelyre ebben az életkorban a tanulásmódszertan keretében gyakran felhívják a diákok figyelmét. Sajnálatos, hogy e szolgáltatás kevésbé ismert a szakiskolások körében.

Magasan kiemelkedik az öt tevékenység és funkció közül a hosszabbítás. A diákok zöme tudja, hogy a kikölcsönzött dokumentumokat lejárat után csak akkor tarthatja magánál, ha meghosszabbítja a kölcsönzését. Ez az eredmény arra is rávilágít, hogy az iskolai könyvtár állományából kölcsönzött dokumentumok esetében is fontos lenne a hosszabbítást elvárni, hiszen a diákok pontosan tudják, hogy van kölcsönzési idő. Így csökkenthetnénk a közoktatás befejeztével sok gondot okozó vissza nem hozott dokumentumok számát.

A 3. feladat a könyvtári ismeretszerzés technikáira való képesség legelemibb részére, a könyvtári terek és dokumentumféleségek kapcsolatára kérdeztünk rá. A dokumentumféleségeket elhelyeztük a könyvtár alaprajzán, a diáknak a megfelelő könyvtári térhez ily módon kellett kapcsolni a dokumentumtípusokat.

A szinte a 100%-ot megközelítő válaszokat a 3/c feladat esetén kaptunk: a tankönyvek és tankönyvtár kapcsolata egyértelmű volt a diákok számára.

Valamennyi iskolatípus, s így a fővárosi átlag esetében is az olvasóterem és a kézikönyvtár kapcsolata volt a legnehezebb. A kézikönyvtár (lexikonok, enciklopédiák, monográfiák, atlasz-sorozatok, szótárak gyűjteménye), a könyvtári szaknyelven a tájékozódás segédkönyvtárának is nevezett állományrész, minden könyvtárnak, de különösen az iskolai könyvtáraknak a lelke kell, hogy legyen. Ezért ennek ismerete az egyik legfontosabb tudnivaló, amely hangsúlyos helyen szerepel a NAT 2003 javasolt tantervi előírásaiban is.

A szórás is követi az átlagokat: a legalacsonyabb szórás a 3/c, a legmagasabb a 3/d feladatnál volt.

Dokumentumismeret (A/5. 23-27. item, A/7. 33-36. item, A/9. 49-53. item, A/10. 54-59. item)

A dokumentumismeret témakörhöz kapcsolódó feladatok igényelték a logikai képességet is. A dokumentumtípusok közül a legfontosabbak közé tartozik az időszaki kiadványok köre. Ezek a periodikák tartalmazzák a legfrissebb információt, ezért ismeretük a legfontosabb.

A napilapot a mérésben résztvevők 83%-a volt képes azonosítani. Ettől a gimnazisták átlaga magasabb (91%), a szakiskoláké 64%.

A folyóirat használatának képessége, amely tartalmában a tanulmányok kiegészítésére szolgál, már sokkal alacsonyabb arányban volt sikeres a mérésben részt vevők körében. A gimnazisták 76%, a szakiskolások 46%-a oldotta meg helyesen a feladatot.

Az Élet és tudomány mint hetilap felismerésének képessége a gimnazisták között 58%-os, a szakiskolák esetében azonban csak 20%-os. Valószínű, hogy legtöbbjük soha nem vette kezébe ezt az ismeretterjesztő hetilapot.

Ugyanezt az aránypárt találjuk a *MI micsoda* sorozat esetében is, amiről pedig tudjuk, hogy népszerűsége igen nagy.

Komplex mérésre (dokumentumismeret, tájékozódás a könyvtárban) adott lehetőséget az A változat 5. feladata, hiszen a tanulóknak a tájékoztató eszközök alkalmazásának képessége mellett logikai, algoritmikus gondolkodási képességét is mérte a feladat. A különböző tájékoztató eszközök használatának kompetenciáját csak akkor fejleszthetjük, ha a tanulók számára egyértelmű valamennyinek a jelentősége az információszerzés, információgyűjtés folyamatában. Ezen adottság hiányában, illetve fejletlensége esetén a különböző tájékoztató eszközök alkalmazásának sorrendjét nem lehet megállapítani. A helyes sorrend kialakításához fontos szempont, hogy milyen céllal kívánjuk igénybevenni az adott eszközöket. Ezért szerepelt a feladat meghatározásban a kiselőadás, mint a tájékoztató eszközök használatának célja. A helyes sorrend meghatározásán elért 15%-os eredmény pontosan mutatja, hogy az egyes tájékoztató eszközök elméleti ismertetése nem elegendő, fontos a gyakorlás.

A záró feladat a különböző dokumentumtípusok használati értéke felismerésének képességét vizsgálta. A feladatban a diákok megkapták a könyvtárhasználat célját, amelyekhez a megfelelő dokumentumtípust kértük hozzárendelni.

A három iskolatípus esetében a válaszok az átlagok szerint a *helyesírási szótár* (59. item: 87%), valamint az *évkönyv* (56. item: 87%) esetében voltak a legmagasabbak. A gimnáziumok és a szakközépiskolák esetében ez a két dokumentumtípus 91 illetve 90%-os lett. E két feladatelemnél a szórás is alacsonyabb, 34%-os.

Az 55. item a lexikon fogalmából a rövid, tömör meghatározás lehetőségét emelte ki. Ez a részelem volt a legnehezebb a diákok számára mindhárom iskolatípusban. A lexikonhasználat képessége az egész életen át tartó tanulás alapképessége mind hagyományos, mind elektronikus formában.

Tájékozódás a könyvtárban (A/4. 17-22. item, A/6. 28-32. item, A/8. 37-48. item)

Az A változat 4. feladatában a könyvtári ismeretszerzés technikái közül a könyvtári főtémacsoportok (főosztályok) képességszintű használatára kérdeztünk rá. A könyvtárba gyakran érkeznek a diákok hasonló, szaktanároktól kapott kutatókérdéssel: keresed Arany János Vörös Rébék c. balladájának elemzését, meg szeretnéd tudni milyen állat szerepel az Aggteleki Nemzeti Park

emblémáján stb. Ebben az esetben a tájékoztatást lehet kérni a könyvtárostól, de egyedül is megoldható, ha ismerjük a könyvtár fő témacsoportjait.

A legjobb eredményt a három iskolatípusban a sport és az olimpiával kapcsolatos kérdés asszociációja hozta a fővárosban. A legkevesbé a biológia és a keresőkérdés párosítása sikerült. Ezzel megegyező eredményt mutat a szórás is. (Biológia esetén a legmagasabb, a sport esetében a legalacsonyabb a szórás.)

Az A változat 6. feladata ismét a tájékozódás a könyvtárban témakör egy részelemét, a helyes tárgyszóválasztást helyezte a középpontba. A tárgyszó segítségével tudjuk pontosan megtalálni a megfelelő dokumentumokat. Ebben az esetben a tanulónak pontosan meghatároztuk a feladatot, amellyel a könyvtárba érkezik: „Lakóhelyed irodalmi emlékeiről készítesz tablót”. A megadott tárgyszavakból kellett a legközelebbit, a legpontosabb találati helyet megadni. A tárgyszavak mindegyike kapcsolódott a témához, de közülük három, igen távoli, azaz nagy találati halmazzal eredményeznek a konkrét keresésnél, ezért nem célszerű a kiválasztásuk.

A feladat megoldása akkor volt sikeres, ha jelölték a felhasználásra alkalmas, s a nem alkalmas tárgyszavakat egyaránt. Ez komplex feladatmegoldást, *magas koncentrációs képességet igényelt.*

Mindhárom iskolatípus esetében a tanulók több mint 51%-a helyesen jelölte meg a „helyi költőink” tárgyszót, a helytörténetet azonban csak 36%-ban választották. A feladat egészére elmondható az alacsony arányú teljesítés, a magas szórás, amely erősen összefügg a tanulók fogalomalkotási képességével, szövegértési kompetenciájával.

A 8. feladat ismét a tájékozódási képességet vizsgálta, ez esetben egy katalógusrekord értelmezése volt a feladat. A rekord értelmezésének képessége alapvető a könyvtár-informatikai eszközök használata során. A rekord első szimbóluma a raktári jelzet, amelynek segítségével meghatározhatjuk a dokumentum helyét a könyvtárban. Nagyon magas szórással, 27%-os átlaggal oldották meg a feladatot a tanulók.

A diákok 83%-ának okozott gondot a raktári jelzet meghatározása.

Ahhoz, hogy a könyvet pontosan megtaláljuk, a legfontosabb, hogy a rekordon a szerző felismerésére képesek legyünk. A mérés résztvevői leginkább ezt az adatot ismerték fel. A gimnazisták 97, a szakközépiskolások 96, a szakiskolások 82%-ban adtak helyes megoldást e feladatelemnél.

A harmadik részfeladat a dokumentumhoz kapcsolódó bibliográfiára kérdezett rá. A gimnazisták, szakközépiskolák 80% fölött teljesítettek, míg a szakiskolások körében mindössze 64%-os a megoldottság.

A tárgyszó ismét a tájékozódás további lehetőségeihez vezet el. A rekordon három tárgyszó adott volt, elég lett volna ezeket felsorolni. Ennek ellenére 100%-os megoldás egyetlenegy sem született. A megoldások tekintetében szignifikáns eredménykülönbségeket kaptunk az iskolatípusok tekintetében. A gimnáziumok esetében még a negyedik, önállóan megnevezett tárgyszó is 46%-os, igen magas (50%-os) szórással.

A *tárgyszóalkotás képessége* a szakiskolák esetében a legalacsonyabb, az önállóan alkotott tárgyszó mindössze 10%-os eredményt mutat.

A mérési eredmények alapján a dokumentumok azonosítására szolgáló elemek felismerésének, használatának a képessége a legalacsonyabb a mérésben résztvevők körében. A dokumentumok öt legfontosabb azonosító elemét használjuk a felhasznált források megjelölése során. A feladat megoldása akkor volt lehetséges, ha logikai képesség segítségével az irodalomjegyzék fogalma és a dokumentum öt alapvető adata összekapcsolódott.

A kettő összekapcsolása nagyon kis mértékben sikerült. A gimnazisták 44%-a, a szakközépiskolások 21, a szakiskolások 8%-a megjelölte elsőként a szerzőt mint legfontosabb adatot. A további információk az adott rekordról szinte egyformán alacsony, alig értékelhető eredményt mutatnak (cím, kiadó, kiadás helye, év).

Az információszerzés újabb állomása egy dokumentumban a szükséges információk megszerzése érdekében való tájékozódás. Ehhez ismerni kell a különböző eszközöket. A dokumentumban

való tájékozódás képessége, a szövegértés kompetenciája áll a mérőeszköz 9. feladatának középpontjában.

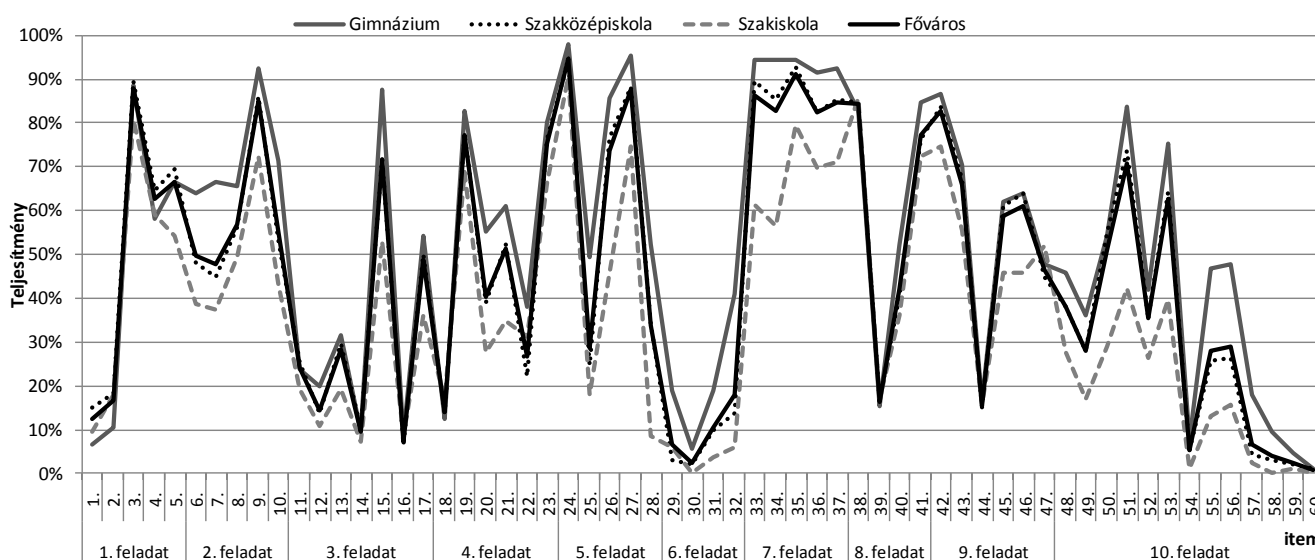
A dokumentumban, amelynek apparátusát használták a mérésben résztvevők, a névmutató, irodalomjegyzék, kronológia, térkép, valamint a fejezetek egyaránt a tájékozódás segítői.

A három iskolatípus összeredményét nézve, az átlag a fejezetek használatának ismerete esetében mutatja a legtöbb helyes választ, 52%-os eredménnyel.

A felhasznált irodalom, a rejtett bibliográfia okozott a legtöbb gondot a diákok számára. Tejesítményük e kérdésnél lett a leggyengébb, mindössze 10%-os helyes megoldást találtunk. A szakközépiskolások 8%-a, a szakiskolások 1%-a ismerte fel, hogy a helyes választ a felhasznált irodalom jelenti.

2.2.1.2. A B változat feladatainak értékelése

A B változat hasonlóképpen az A variánshoz a három fő témakör mérésére alkalmas a könyvtárhasználati ismeretek oktatása során kiemelt jelentőségű kompetenciák mentén. Ezeket a feladatokat is e szempontból tekintjük át. A grafikonon jól látható (8. ábra), hogy a szakközépiskolások és gimnáziumi tanulók teljesítménye között lényeges különbség nincs, a szakiskolások eredménye ettől valamelyest leszakad. A feladatok megoldása igen nagy eltérést mutat: némely részfeladat közelíti a 100%-ot, némely pedig 0%.

8. ábra. A B változat feladatainak itemenkénti megoldottsága képzéstípusonként

Könyvtárismeret (B/1. 1-5.item, B/2. 6-10. item, B/8. 38-41.item)

Az információszerezés, információgyűjtés folyamatában kiemelten fontos a megfelelő könyvtártípus kiválasztása. Az 1. feladatban a könyvtártípus és a használati cél összekapcsolása volt a feladat, amelynek során nemcsak a könyvtártípusok használatára való képesség, de a logikai kompetencia szintjének mérésére is mód volt.

Az első item válaszai lettek a leggyengébbek: „hobbija a horgászat és új szakkönyveket keres a témában” - a könyvtárhasználat célját adtuk meg a feladatban, amelyhez egy könyvtártípust kiválasztását társítottuk. Ez esetben a feladatmeghatározás magában hordozta a szakkönyv kulcsszót. A feladat összetettsége tehát abból is fakadt, hogy a diákoknak a szöveg értelmezésével lehetett csak eljutniuk a megoldáshoz. A helyes kulcsszóválasztás még a gimnazisták számára is nehéznek bizonyult. A 7%-os jó válasz a gimnáziumok esetén az egyik legalacsonyabb érték. A szakközépiskolák, szakiskolák esetében is igen alacsony az eredmény, amely mindenképpen a feladattípus gyakorlását igényli.

A legegyszerűbbnek a „ki szeretné kölcsönözni Tamási Áron Ábel című regényét magyar-órára” feladat bizonyult, ahol mindhárom iskolatípus tanulói nagy biztonsággal választották az iskolai könyvtárat helyszínül. Ezt a gimnáziumok 89%-os, a szakközépiskolák 90%-os, a szakiskolák 88%-os megoldással teljesítették.

A 2. feladat dokumentumok hozzárendelését várta el a könyvtári terekhez. A kézikönyv, a DVD, a folyóirat, a sorozat képe többletinformációval bírt a feladatmegoldásához. A legtöbben a nem hagyományos dokumentumot, a DVD-t helyezték el jól a médiatárba. Átlagosan a diákok 85%-a adott helyes választ.

A leggyengébb megoldást a kézikönyvek elhelyezése hozta, de ez is elérte mindkét dokumentum esetén az 50%-ot. Nehezen sikerült a *Ml micsoda* sorozat és a szabadpolcos övezet összekapcsolása is. A gimnazisták 64%-a, a szakiskolások 39%-a tudta meghatározni, hogy melyik dokumentumot helyezzük a szabadpolcos övezetbe.

A 8. feladat a könyvtári szolgáltatások közül a kölcsönzés, illetve a reprográfiai tevékenység használatának képességét mérte. Az olvasójegy (87%) és a fénymásolás (77%) esetében az átlagos eredmények magasak.

A legkevésbé ismert és készségszinten alkalmazott a könyvtárközi kölcsönzés, átlaga 16%, szórása 37%, amely szintén viszonylag egységes képet mutat.

Az A változat esetében is ugyanez erősödött meg: az iskolai könyvtárak nem használtatják, használják a könyvtárközi kölcsönzés lehetőségét. Ezt a fővárosi felmérés és az országos szakfelügyelet is megerősíti.

Dokumentumismeret (B/6. 29-32. item, B/7. 33-37. item)

A 6. feladat a dokumentumtípusok közül a tájékozódás segédeszközeit jelentő segéd- illetve kézikönyvek felismerését várta el a tanulóktól. A négy segédkönyv egy-egy oldala alapján, a felismert kézikönyvtípus megnevezését vártuk a diákoktól. A szövegértési képességnek e feladat megoldásánál döntő szerepe volt. A feladat helyes kitöltéséhez szükség volt a könyvtárhasználati ismeretek e fejezetének tudására is. E tudástartalom ismerete visszanyúlik az általános iskola alsó tagozatáig. Megerősítése, képességszintű alkalmazása a 8. évfolyamig elengedhetetlen, ezért is kérdeztünk rá a feladatsorban, hiszen a hiányosságok elementárisak, feltétlen megerősítést igényelnek.

Ez a feladat bizonyult a legnehezebbnek. Az első részelem tördelésével, a szöveg elrendezésével, tartalmával egy enciklopédiára utal. A gimnazisták 19%-a, a szakközépiskolások 3, a szakiskolások 6%-a ismerte fel, nevezte meg helyesen.

A második részelem egymást követő évszámokat, valamint hozzájuk kapcsolódó eseményeket tartalmazott, nyilvánvaló jellemzőit a kronológiának. Ezt a tanulók 2%-a oldotta meg helyesen.

A harmadik a térképpel, s alatta egy történelmi korszak bemutatásával nyilvánvalóan egy SH atlasz oldala lehet csak. A diákok 11%-a oldotta meg helyesen a feladatot.

Végezetül betűrendben szócikkeket találtak a diákok, s egyértelműen egy lexikon oldal felismerése volt a feladat. A mérésben résztvevők 18%-os eredményt értek el. Fontosnak tartjuk e dokumentumtípusnak a következetesebb oktatását.

A 7. feladat is a kézikönyvtár főbb dokumentumtípusaira kérdez rá. Mint az A változatban, úgy itt is egy könyvtárhasználati célhoz rendeltük a megfelelő dokumentumot. A párosításhoz a direkt tájékoztató eszközök használatának képességére volt szükség.

Valamennyi dokumentumtípus esetében az átlag 80-90% közötti.

Ez az eredmény azt a feltételezést erősíti meg, hogy a 6. feladat eredményei a kérdésfeltevés szokatlansága, a szövegértési kompetencia hiányával magyarázhatók.

Tájékozódás eszközei a könyvtárban (B/3. 11-17. item, B/4. 18-23.item, B/8. 38-41. item, B/9. 42-47. item, B/10. 48-60. item)

A 3. feladat a könyvtári tájékoztató eszközök használatának képességét mérte. A feladat megoldásához algoritmikus gondolkodás kompetenciájára volt szükség. A helyes sorrendet igen alacsony arányban, mindössze a mérésben résztvevő diákok 7%-a tudta megadni.

A 4. feladat ismét a könyvtári tájékozódási képességet igényelte. A feladat egy biológiaórára, a Föld élővilágának tanulmányozásában szerepet kapott kutatók munkásságáról szóló kiselőadáshoz kulcsszavak alapján keresés, tájékozódás volt. E feladat megoldása a lényegkiemelés kompetenciáját is igényelte. A feladat megoldásához kétféle jelöléssel dolgoztak a diákok, hiszen jellel kellett ellátni a helyes és a helytelen válaszokat is. Talán a feladat komplexitása is adta az alacsony teljesítményt. A „természettudósok, biológusok” kifejezés, mint helyes megoldás 70% fölötti értéket mutatnak. A kulcsszóválasztást nehezítette, hogy a fölkinált kulcsszavak között voltak olyanok, amelyek részben lefedték a témát, de csak egy szűk területet érintettek.

Az 5. feladatban az időszaki kiadvány (Természet Világa) másolt belső címlapjáról olvashatták le a diákok az információkat, amelyek tevékenység alapvető ismerete fontos a könyvtáron alapuló egész életen át tartó tanulás folyamatában. Az első kérdés a kiadvány címe volt, amelyre nem kaptunk 100%-os választ! Ez azért érdekes, mivel a kapott képen jól olvasható a folyóirat címe. A második részelem az időszaki kiadvány megjelenési periódusaira kérdezett rá. A kapott információforráson többször, jól olvasható a folyóirat kifejezés, amely már jelzi a havonkénti megjelenést. A gimnazisták 50%-os, a szakközépiskolások 25, a szakiskolások 19%-os teljesítménye ismét azt erősíti meg, hogy az időszaki kiadványok típusainak oktatása igen fontos. Ehhez azonban az iskolai könyvtárakban ezek folyamatos előfizetésére lenne szükség.

A folyóirat felépítését, szerkezetét is csak 34%-os eredménnyel tudták használni a diákok. A tartalomjegyzékben viszonylag jól tudtak tájékozódni a tanulók, mindkét erre vonatkozó kérdésre 74 illetve 88%-os volt a kapott helyes válaszok aránya.

A 9. feladat a könyvtári tájékozódás témakörben a könyvtári kódrendszer alapján való tájékozódási képességét mérte. A könyvtári információgyűjtés ezúttal a téli ünnepkör szokásait célozta meg. A könyvtári kódrendszer elemeihez megadtuk a fő kulcsszót is. Ez alapján a diákoknak jelölniük kellett a témához kapcsolódó és nem kapcsolódó kódokat. A feladat megoldásához logikai kompetenciára is szükség volt. A legtöbben - helyesen jelölve - az első részelemet jól kiválasztották, átlagosan 87%-ban jól adták meg, a három iskolatípus adatai között nincs lényeges különbség.

A 10. feladat a könyvtári rekord értelmezését várta a diákoktól. Az A változat feladatához képest eltérést jelentett, hogy itt három rekord együttes értelmezése volt a feladat. A könyvtári tájékoztató apparátusnak e lényeges eleme, az adatbázisban szereplő rekordok feladathoz köthetősége szövegértelmezési képességet, valamint a könyvtári kódrendszer használatának, értelmezésének képességét is igényli. A feladat komplexitását adta az is, hogy a tanulóknak ismerniük kellett a könyvtári állomány elhelyezését is. A rekord bőséges információt tartalmaz, amely kitér nemcsak a könyv tartalmára, könyvtárban való elhelyezésére, de jelöli a mutatókat, s a könyv legfontosabb adatait is.

Az első részkérdés a legfontosabb a felhasználó szempontjából, mely könyvek csak helyben használhatóak, s mely könyvek kölcsönözhetőek ki. A feladat megoldásához a komplex gondolkodás képességére is szükség volt: a kézikönyvtári dokumentumokat ugyanis nem lehet kölcsönözni. Mindhárom dokumentum esetében a rekord mutatta a könyvtári lelőhelyet. Annak függvényében érdekes az első részelemre kapott válaszok százalékos aránya, hogy a harmadik kérdés direkt módon is rákérdezett a kézikönyvtárban található dokumentumra. Az első részelemnél a válaszok átlaga 38 illetve 28%-os. Ez azt jelenti, hogy a tanulók több mint 50%-a nem képes a rekord alapján megállapítani, hogy kölcsönözhető vagy sem.

A második részelem azt mutatja, hogy a diákok 71%-a képes a tárgyszavak alapján meghatározni, hogy a dokumentumok közül melyik témája hasznosítható a feladathoz. A d, e, f részelemek a tárgyszavakra irányítják a figyelmet. A legnehezebbnek a direkt kérdés bizonyult: „Egerszegi Krisztina olimpiai győzelmeinek összeállításához melyik a legalkalmasabb könyv?” A tanulóknak a rekordok között ki kellett választani, hogy melyik az a dokumentum, amelyik e kérdésre a legpontosabb választ adja. A megoldáshoz szükség volt a kérdés kulcsszavainak megtalálására is, amelyet összekapcsolva a tárgyszavakkal adott volt a válasz. Ez a tanulók mindössze 5%-ának sikerült, tehát a diákok 95%-a nem volt képes a két ismert anyagot összekapcsolni.

A záró feladatelem ismét egy dokumentum öt adatának megjelölését várta a tanulóktól. Az A változatban felhasznált irodalom egy pontjaként, itt az irodalomjegyzék egy tételeként kértük a diákoktól a könyv legfontosabb adatait a rekord felhasználásával. Nem igazolható hipotézis, de valószínű, hogy direkt formában (Sorold fel az adott mű legfontosabb adatait!) több helyes választ kaptunk volna.

Elgondolkodtató, hogy az első két adat ismerete még viszonylag elfogadható eredményt hozott. A gimnazisták 48%-a (magas, 50%-os szórással), a szakközépiskolásoknak már csak 26%-a, a szakiskolásoknak mindössze 16%-a jelölte meg a könyv szerzőjét. A dokumentum címét már csak átlagosan a felmérésben résztvevők 7%-a adta meg. A kiadással kapcsolatos adatok pedig még ennél is alacsonyabb értéket mutatnak. A kiadásra vonatkozó adatok sok esetben azonosításra szolgálnak. Nem mindegy, hogy egy dokumentumot mikor adtak ki, hiszen ez nagyban befolyásolhatja tartalmát. A kiadó nevének feltüntetése a dokumentummal kapcsolatban ismét sok összefüggésre világíthat rá. A szakiskolai tanulók közül senkinek sem sikerült meghatározni a kiadót, a kiadás évét. A gimnazisták körében is csak 1% jelölte pontosan a kiadás évét, a kiadás helyét. Az alacsony értékek mindenképpen továbbgondolást, rendszeres oktatást igényelnek.

Összegezve, a könyvtárhasználaton oktatásának három területe, amelyek helyet kaptak a mérésben, iskolatípustól függően változó eredményt mutatnak. A könyvtártípusok esetében a legjobb eredményeket a gimnáziumoknál találjuk, a szórás azonban itt is megegyezik - igen magas, ami ad némi aggodalomra okot - a szakiskoláéval. Valamennyi iskolatípusban meghaladja az eredmény az 50%-ot.

A dokumentumismeret témakörben a gimnáziumok eredményei meghaladják az 50%-ot, a szórás 19%-os. Ami feltétlen odafigyelést igényel, hogy e témacsoportnál a szakiskolák esetében csupán 32%-os az eredmény, amelyhez egy magas, 18%-os szórási érték társul.

A dokumentumismeret minden diák számára kiemelkedően fontos terület, hiszen magában foglalja a lexikon, enciklopédia használatát, a szótárak ismeretét, a térképeken való tájékozódás képességét, valamint a nem hagyományos dokumentumok (CD, DVD) értő használatát az információszerezés folyamatában.

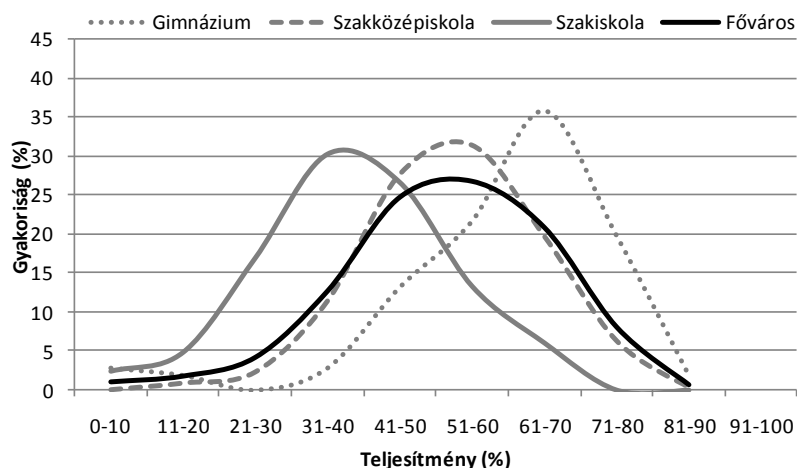
Az a diák, aki szakiskolai tanulmányai során nem tanulja meg a legfontosabb kézikönyvek, tájékozódást segítő dokumentumok használati értékét, az egész életen át tartó tanulás folyamatának egy fontos láncszemét nem sajátítja el. E nélkül még az interneten való tájékozódás is nehézkes, szinte reménytelen.

2.3. Az eredmények elemzése a minta összetétele szerinti bontásban

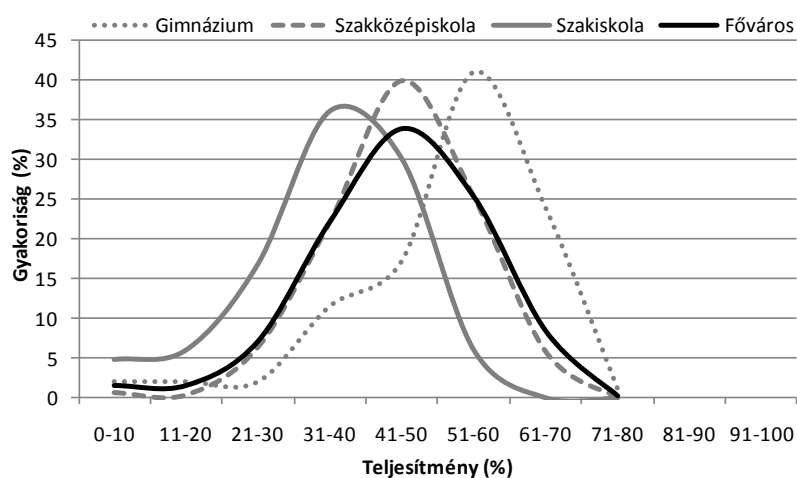
A két változatot összesen 211 *gimnáziumi* tanuló töltötte ki. Eredményeik valamelyest jobbak lettek, mint a szakközépiskolásoké, általában a feladatokra bontott értékelésnél is azt látjuk, hogy ők azok, akik átlag körül teljesítettek. A két változat esetében lényeges eltérés nem érzékelhető.

Bár az *A változatnál* a teljesítmények között nem találunk 91-100%-os feladatlapokat, de 2 tanuló 80% fölött teljesített (9. *ábra*). Sajnos van 3 gimnazista, akinek teljesítménye nem érte el a 10%-ot. A görbén jól látszik, hogy a legtöbb diák (38 fő) 60 és 70% között teljesített. A gimnazisták 80%-a elérte az 50%-os teljesítményt. Így a gimnáziumba érkezett tanulók esetében a jól elkészített fejlesztési terv alapján bizakodhatunk a fejlődésben e képességek területén is.

A *B változat* esetében a kép némiképp borúlátóbb (10. *ábra*). Magasabb a 0-20%-os teljesítmény, s alacsonyabb a felső határ, a 70-80%-os dolgozatok száma (mindössze 1). Itt mindössze a tanulók 65%-a teljesített 50% fölött. Érdemes megvizsgálni azokat a pontokat, amelyeknél a hatékony, tantárgyakba is beépülő könyvtár-informatikai képzés segítségével lesznek megváltoztathatók az eredmények.

9. ábra. A tanulók teljesítményének képzéstípus szerinti eloszlása az A változaton

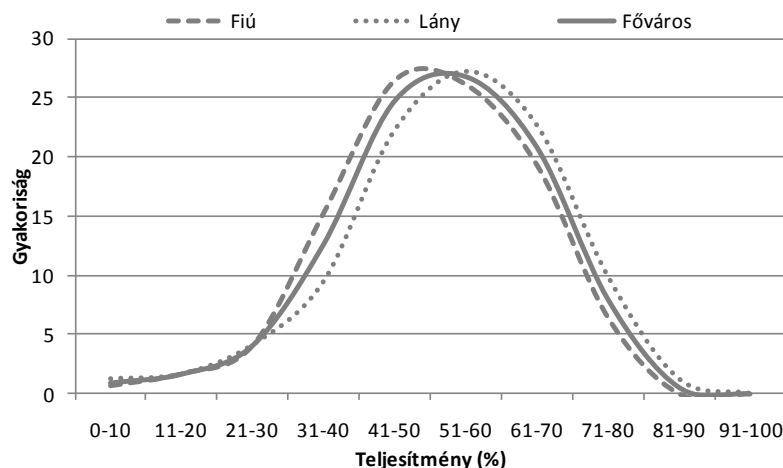
10. ábra. A tanulók teljesítményének képzéstípus szerinti eloszlása a B változaton

A **szakközépiskolák** tanulói közül 699 fő vett részt a 2009 őszén lebonyolított mérésben. Az *A változatot* 350 diák töltötte ki. Eredményeik sokban hasonlítanak a gimnáziumi tanulókéihoz (9. ábra). 57%-uk teljesített 50-90%-ra. Legtöbben 50-60% között teljesített, 110 tanulónak az eredményei érték el ezt a határt. Érdekes módon 20-30%-os teljesítmény nem volt a mért szakközépiskolások között. A *B változat* ennél szórtaabb képet mutat, nem találunk 80-90%-os teljesítményt, viszont magasabb a 40-50%, valamint az afeletti teljesítmények aránya (10. ábra).

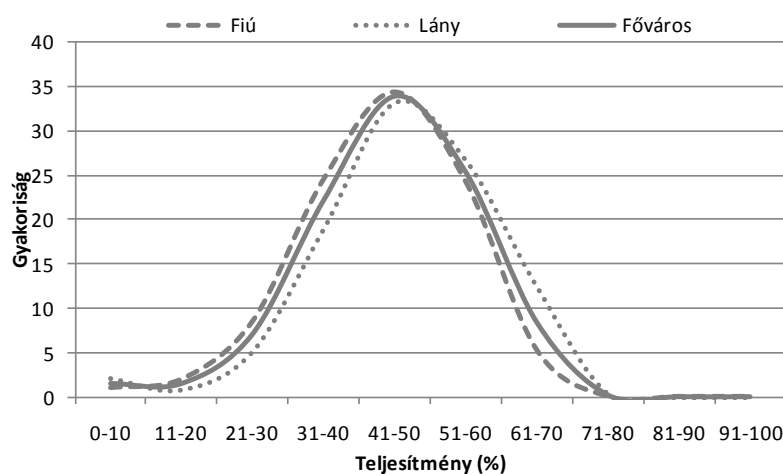
A **szakiskolások** (166 fő) teljesítményének megoszlása a két feladatlapban azt mutatja (9-10. ábra), hogy ebben az iskolatípusban van legnagyobb szükség a könyvtárhasználati képességek kialakítására. Ez nemcsak az alacsony eredmények miatt, de az egész életen át tartó tanulás képességének fejlesztése érdekében is igen fontos. Azok a diákok, akik nem tanulják meg a könyvtári információs források jelentőségét, használati értékét és tényleges használatát, nehezebben fognak tájékozódni a munkaerőpiac adta változásokban, a továbbképzési lehetőségekben.

Az *A változat* esetén a két másik iskolatípushoz képest alacsonyabb értékűek a teljesítmények: 41-80% közötti teljesítményt ért el a szakiskolások 46%-a. 54%-uk azonban nem érte el a 40%-ot sem. Az eredmények azt indokolják, hogy ebben az iskolatípusban fejlődésnek induljanak a könyvtárak, s az ezekre épülő könyvtárhasználati ismeretek oktatása. A *B változatnál* a teljesítmények maximuma 30-50% közé esett. Itt sem találunk 60% fölötti teljesítményt. Kevésnek mondható a nagyon alacsony teljesítményű és a nagyon magas teljesítményű dolgozat.

A két feladatlap-változaton elért teljesítmény **nemek szerinti** vizsgálatánál szignifikáns különbség tapasztalható mindkét esetben, a lányok teljesítménye átlagosan magasabb (11-12. ábra).

11. ábra. A tanulók teljesítményének nemek szerinti eloszlása az A változaton

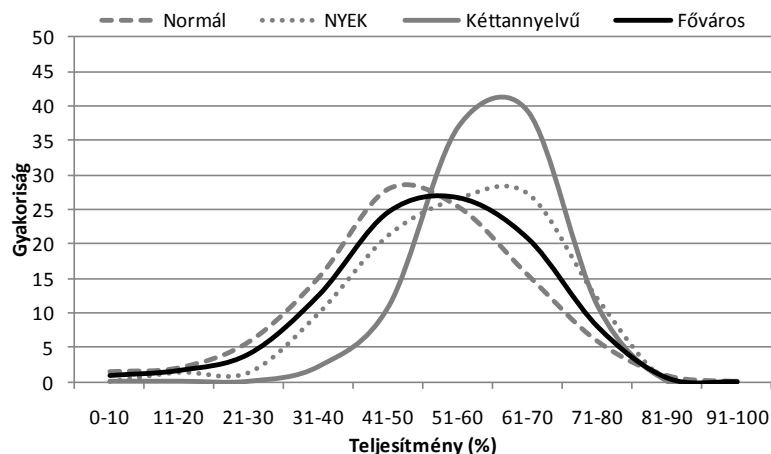

12. ábra. A tanulók teljesítményének nemek szerinti eloszlása az B változaton

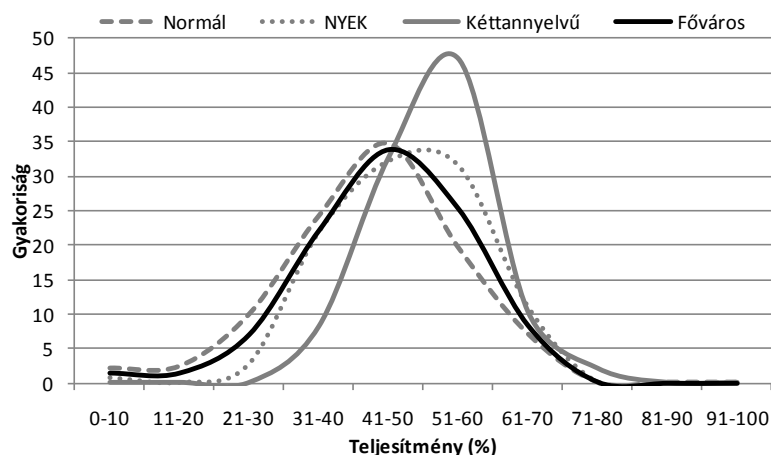
Mindkét feladatlap esetén találunk szignifikáns teljesítménykülönbségű részfeladatokat a fiúk és a lányok eredményének vizsgálatakor. Az *A változatban* ez a 8. és 9. feladat, amelyek a könyvtári és könyvbeli tájékoztatási apparátus értő használatát kérték a diákoktól. A találati rekord értelmezésének képessége a lányok esetében jobbnak bizonyult (A/8.), ugyanezt mondhatjuk el a forrásfelhasználás képességét is mérő feladatnál (A/9.). Mindkét esetben a tájékozódási képesség, a forrásértelmezés volt az alapvető feladat a tanulók számára. A *B változatnál* szignifikáns eredményt kapunk a fiúk-lányok esetében a 2., 4., valamint a 10. feladat esetében. A B/2. feladat az iskolai könyvtár tér- és állományszerkezetében való tájékozódás képességét vizsgálta. A B/4. feladat a lényegkiemelés képességét is vizsgálva a kulcsszóalkotás, a keresési szempontok kifejezésének képességét, a tanulmányi feladatokhoz keresőkérdés fogalmazásának képességét mérte. A B/10. feladat esetében az IKT eszközök használatának, az információ feldolgozásának, a forrás kezelésének képességét is vizsgáltuk a három könyvtári adatbázis rekord értelmezése kapcsán.

A mérésben nemcsak általános tantervű gimnáziumi, szakközépiskolai csoportok vettek részt, hanem nyelvi előkészítő és két tanítási nyelvű osztályok is. A tanulói teljesítmények **nyelvoktatásuk jellege** szerinti vizsgálatánál lényeges eltérés figyelhető meg: a speciális osztályok tanulói sikeresebben oldották meg a feladatokat mindkét változat esetében (13-14. ábra).

Kézenfekvőnek tűnik, hogy a mindkét oktatási forma esetén a magasabb felvételi követelmény, az eleve magasabb szövegértési, logikai képesség is hozzájárult a jobb eredményekhez. Az alacsony szórás is a pozitív képet erősíti. Fontosnak tartanánk, hogy e két speciális képzési forma könyvtárhasználati tapasztalatai érvényesüljenek a fővárosi oktatási rendszerében.

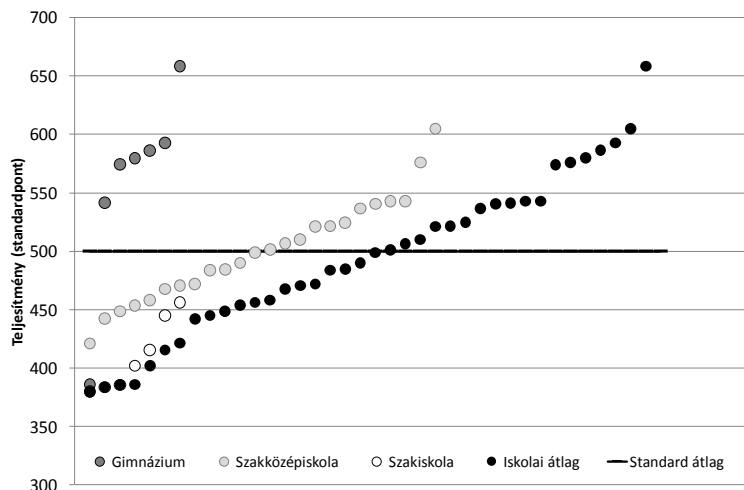

13. ábra. A tanulók teljesítményének nyelvoktatás jellege szerinti eloszlása az A változaton

14. ábra. A tanulók teljesítményének nyelvoktatás jellege szerinti eloszlása a B változaton

Az **iskolai teljesítmények képzéstípusonkénti** alakulását a 15. ábra szemlélteti. A gimnáziumi átlag 555 standardpont. A legmagasabb és a legalacsonyabb iskolai teljesítmény egyaránt itt található, közel háromszórásnyi a távolság. A legalacsonyabb eredmény 6 standardponttal haladja meg a szakiskolai minimumot. A szakközépiskolák átlaga 505 standardpont. A két szélsőérték között kétszórásnyi a távolság. A leggyengébb teljesítmény 35 standardponttal marad el a legjobb szakiskolai eredménytől, a legjobb viszont 50 standardponttal marad el a legjobb gimnáziumi iskolai eredménytől. A szakiskolai átlag 407 standardpont. Az iskolák eredménye között ennél a képzéstípusnál a legkisebb a szélsőértékek távolsága, háromnegyed-szórásnyi.

15. ábra. Az iskolák tanulói teljesítménye képzéstípusonkénti bontásban

3. JAVASLATOK, TAPASZTALATOK

3.1. Könyvtárhasználati ismeretek oktatása

A könyvtárhasználati mérés alkalmat ad arra, hogy fókuszba kerüljön a NAT 2003 Preambulumát jelentő Kormányrendeletben megfogalmazott 6. kiemelt fejlesztési terület, a tanulás tanítása. Az idézett jogszabály e pontja nagy tömörséggel fogalmazza meg mindazokat a tevékenységeket, amelyek oktatása az iskolai könyvtárban történik, s amelynek oktatója a könyvtárostanár.

A könyvtárhasználati ismeretek négy összetevője (könyvtárismeret, dokumentumismeret, tájékoztató eszközök a könyvtárban, a szellemi munka technikája) közül a kompetenciaalapú mérés során az első háromra vonatkozó feladatokkal találkoztak a diákok. A szellemi munka technikája, az a folyamat, amelynek során a könyvtárhasználati ismeretek első három elemét rendszerezve, algoritmikusan alkalmazza a diák. Alkalmazása során a mérésben előforduló feladatokkal találkozik, hiszen valamennyi használata szükséges az önálló és élethosszig tartó tanulás folyamatában.

Az eredmények javításához szükséges, hogy a helyi pedagógiai program részeként legyen könyvtárhasználati ismeretek oktatásához tanterv, amely ajánlásokat fogalmaz meg a közismereti, szaktárgyak oktatói számára is. Fontos, hogy a könyvtárhasználati ismeretek gyakorlása a szaktárgyi, közismereti órák keretében megtörténjen.

3.1.1. Könyvtárismeret: iskolai könyvtár (funkcionális terek, szolgáltatások, kapcsolatok)

A könyvtárhasználati ismeretek első állomása a könyvtárismeret, amelynek oktatásához az alapot az iskolai könyvtár jelenti.

A fővárosi átlag 65 és 54%-os, viszonylag alacsony, mindössze 20%-os és az alatti szórással (4. táblázat). Mindezek arra engednek következtetni, hogy a diákok közel 50%-a nem kapott képet a könyvtár funkcionális tereiről, a könyvtárhasználat módjáról, a magyar könyvtári rendszer egészéről.

4. táblázat. A teljesítmények nemek szerinti alakulása a könyvtárismeret témakörben feladatlap változatonként

Feladatlap-változat	Fiú		Lány		Főváros	
	Átlag	Szórás	Átlag	Szórás	Átlag	Szórás
A	64%	19%	66%	20%	65%	20%
B	54%	16%	55%	15%	54%	16%

A könyvtárismeret modul során ismerkednek meg a diákok a könyvtár funkcionális tereivel, ezek használata az iskolai könyvtár tér- és állományszerkezetében való eligazodás képességének fejlesztésére szolgál. Ezen keresztül természetesen ezt a tájékozódási képességet bármely könyvtártípus esetében alkalmazni tudják a diákok. A funkcionális terek mellett a könyvtártípusok megismerésével fejlődik logikai képességük, a megfelelő információs bázis kiválasztásának kompetenciája is. Ennek az eredménynek a módosításához nélkülözhetetlen egy megfelelően szervezett, funkcionális terekkel bíró iskolai könyvtár is. Az iskolai könyvtár külső partnerei között, a köz- és szakkönyvtárak a legjelentősebbek. Szükséges, hogy ezek a kapcsolatok élővé váljanak, hiszen a közoktatásból kikerülve diákjaink e könyvtártípusok szolgáltatásait vehetik majd igénybe. Nélkülözhetetlen, hogy a könyvtár bekapcsolódjon az országos könyvtári hálózatba a könyvtárközi kölcsönzés lehetőségén is.

3.1.2. Dokumentumismeret oktatása

A dokumentumismeret oktatásával a megfelelő információs forrás kiválasztásának képességét, az információhordozók kiválasztásának, használatának képességét tökéletesíthetjük. A megfelelő forrás kiválasztásának képessége később kiemelt jelentőséggel bír majd a szellemi munka technikájának alkalmazása során.

A könyv, az időszaki kiadvány, s a nem hagyományos dokumentumok (CD, DVD) egyaránt kiemelt jelentőséggel bírnak e témakörben.

A mérőeszközök tanúsága szerint a mérésben résztvevők 47 illetve 56%-a oldotta meg helyesen azokat a feladatokat, amelyek az információforrások ismeretével, használati értékével foglalkoztak (5. táblázat).

5. táblázat. A teljesítmények nemek szerinti alakulása a dokumentumismeret témakörben feladatlap változatonként

Feladatlap-változat	Fiú		Lány		Főváros	
	Átlag	Szórás	Átlag	Szórás	Átlag	Szórás
A	45%	17%	48%	19%	47%	18%
B	55%	17%	57%	18%	56%	17%

A kézikönyvek használatának képessége csak akkor várható el a középfokú oktatási intézményben, ha oktatásához megfelelő kézikönyvtár áll rendelkezésre. Ennek oktatásához módszertani kultúra fejlesztésére is szükség van mind a könyvtárostánárok, mind a szaktanárok körében. Szükséges annak a használati értéknek az ismerete, amely az egyes dokumentumok információszerzésben, -gyűjtésben betöltött szerepéhez kapcsolódik.

Fontos, hogy kialakítsuk diákjainkban, hogy az eltérő információszerzési cél nagyban meghatározza a választott forrást. Ehhez azonban az iskolai könyvtárnak mind hagyományos, mind elektronikus dokumentumok tekintetében valamennyi dokumentumtípussal rendelkeznie kell, hogy a használat megoldott legyen.

Nem véletlen ugyanis, hogy a diákok számára a folyóirat, napilap, hetilap, vagyis az időszaki kiadványok oly kevésbé ismertek. Az általános iskolák nagy részében nincsenek jelen a gyermekfolyóiratok, egyéb időszaki kiadványok, ezért az ingerszegény környezet is oka a kapott eredménynek.

3.1.3. Tájékoztató eszközök oktatása: szaktárgyi gyakorlás

A könyvtári tájékoztató eszközök használatának képessége bizonyult a legkevésbé fejlettnak a diákok körében (6. táblázat). Erre csak részben ad magyarázatot az a tény, hogy a könyvtárhasználati ismeretek oktatása során ez a terület absztrakt gondolkodást, fogalomalkotást igényel, amely viszonylag későn alakul ki, a 13-14 éves gyermekek számára ez még éppen e képesség kialakulásának pillanata.

Éppúgy indokolja az eredményt az a tény is, hogy az alacsony könyvtárhasználati óraszám mellett ennek a képességnek a fejlesztése csak a szaktárgyi órákba beépített gyakorlással elképzelhető. Ez azonban csak előre tervezetten, a szaktárgyi és könyvtárhasználati ismeretek tantervben is feltüntetve lehetséges.

6. táblázat. A teljesítmények nemek szerinti alakulása a tájékozódás a könyvtárban témakörben feladatlap változatonként

Feladatlap-változat	Fiú		Lány		Főváros	
	Átlag	Szórás	Átlag	Szórás	Átlag	Szórás
A	45%	15%	48%	16%	46%	15%
B	35%	13%	39%	14%	37%	13%

A harmadik okot abban látjuk, hogy az általános iskolákban még nem kapcsolódik a könyvtár fogalmához a számítógép, az internet hozzáférés. Így a számítógépes könyvtári adatbázisok értelmezése, a bennük való keresés képessége sem alakulhat ki. Fontos tehát, hogy a könyvtárhasználati ismeretek e területén legyen olyan könyvtárhasználati óra, amelynek alapját az információkeresés modern technikai eszközei képezik.

3.2. Fejlesztési javaslatok rendszerszemléletű megközelítés szerinti csoportosításban

A 2009/2010. tanévi kompetenciaalapú könyvtárhasználati mérésben a fővárosi oktatási intézmények mindhárom képzéstípussal részt vettek.

A gimnázium, a nyelvi előkészítő, valamint a kéttannyelvű évfolyamok magasabb szintű eredményei a jobb általános iskolai tanulmányi eredményekkel, a magasabb motivációs szinttel is összefüggésbe hozhatók.

A mérés tapasztalatai azt mutatják, hogy a legjobban a nyelvi előkészítő évfolyamok tanulói tudták megoldani a feladatokat. A speciális tantervű évfolyam alkalmat teremt arra, hogy a tanulásmódszertan keretében rendszerezve folytassák mindazt, amit az általános iskolában a könyvtári információszerezésről, információgyűjtésről, a könyvtárhasználati ismeretek keretében tanultak. Fontosnak tartjuk, hogy valamennyi nyelvi előkészítő évfolyammal rendelkező fővárosi oktatási intézményben legyen kidolgozott, és a gyakorlatban is végzett könyvtárhasználati ismeretek oktatás. Ehhez a tanulásmódszertan és a könyvtárhasználati ismeretek mellett az alapismereti tárgyak is lehetőséget teremtenek, amelyeknek kiaknázására jó példát találunk Tóth Viktória: Így is lehetne...¹⁰ című munkájában.

A szakközépiskolák számára különösen a szakkönyvtárak ismerete elengedhetetlen, illetve a szakmai tárgyú kézikönyvek, egyéb dokumentumok használatának gyakorlása. Ugyanitt fontos szerep jut a szakmai tárgyú időszak kiadványoknak is. Fontos, hogy a diákok elsajátítsák a szakmai tárgyú dokumentumok helyét a könyvtár kódrendszerében.

A szakiskolák diákjai számára kiemelten fontos, hogy megismerkedjenek a közkönyvtárak által nyújtott szolgáltatásokkal, s az iskolai könyvtár funkcionális terein keresztül gyakorolják a könyvtári térszerkezetben való önálló tájékozódást. Nagy jelentősége van a közhasznú információk szerzése technikájának gyakorlására, valamint a kézikönyvek, segédkönyvek használatának megismerésére és tevékeny alkalmazására. A szakiskolák könyvtáraiban fontos, hogy helyet kapjon a legfrissebb információkat tartalmazó időszak kiadványok szélesebb köre: a szakmai jellegű kiadványok mellett a tartalmas szórakozást nyújtó illetve segítő periodikák is. Ebben az iskolatípusban az iskolai könyvtár az olvasás képességének, a rekreációban betöltött szerepének erősítésében missziós tevékenységet kell, hogy betöltsön.

Fontosnak tartanánk a különböző iskolatípusok és a kollégiumok könyvtárhasználati programjának összehangolását.

A könyvtárhasználati ismeretek oktatása a középfokú oktatási intézményekben feltételezi, mint egyéb közismereti tárgyak esetében is, hogy a diákok előképzettséggel érkeznek. A NAT 2003 értelmében valamennyi közoktatási intézményben, így az alapfokú általános iskolában is előírja a könyvtárhasználati ismeretek szabályozott tematikával történő rendszeres oktatását.

A könyvtárhasználati ismeretek oktatása elképzelhetetlen a hagyományos, frontális oktatással. Csak gyakoroltatással, kooperatív módszer alkalmazásával lehet hatékonyan a könyvtárhasználati képességeket fejleszteni. Az összegzéshez, a könyvtárhasználati ismeretek tantárgyköziségéből fakadóan, a legalkalmasabb a projekt módszer vagy a portfólió. A könyvtárhasználati ismeretek oktatásához javasoljuk az MFPPTI módszertani tárgyú kiadványait, valamint két harminc órás akkreditált tanfolyamát.

A módszertani kultúra fejlesztésére azért is szükség van, hiszen a könyvtárhasználati ismeretek, mint tantárgy viszonylag fiatal diszciplína, ezért módszertani, elméleti háttere sem kialakult, kiforrott.

Végezetül javasoljuk, hogy a mérésben résztvevő intézmények a mérés eredményeinek elemzésével, készítsék el az adott tanuló, osztály, évfolyam, könyvtárhasználati ismeretek ütemtervét, amely figyelembe veszi a mérés eredményeit. Sarokpillérei tehát azok az egyéni és csoportra szabott képességek, amelyeknek fejlesztésére a mérés eredményei felhívják a figyelmet. Ez kiemelkedően fontos feladata az adott intézmény könyvtárostánárának.

¹⁰ Tóth Viktória: Így is lehetne. Könyvtárpedagógiai füzetek 1. FPI, 2004.

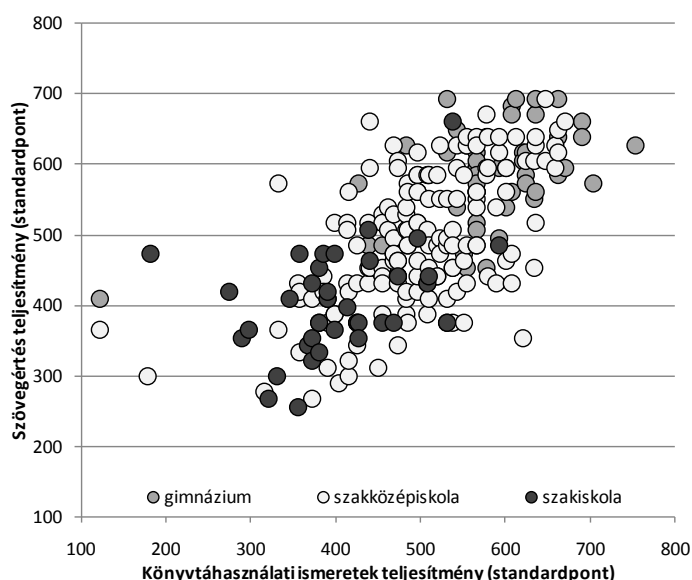
4. ÖSSZEFÜGGÉSEK, HÁTTÉRTÉNYEZŐK

A 2009/2010. tanévi matematika, szövegértés, történelem és idegen nyelvi 9. évfolyamos bemeneti mérésben részt vett tanulók közül többen részesei voltak a könyvtárhasználati ismeretek mérésnek is. Ez a tény felvetette annak a lehetőségét, hogy a tanulók könyvtárhasználati ismereteinek teljesítményét és az egyéb területeken elért teljesítmények összefüggését megnézzük. A könyvtárhasználati ismeretek mérésben érintettek közel negyedénél van csatlakozási pont a korábbi mérésekhez (7. táblázat).

7. táblázat. A könyvtárhasználati ismeretekben érintett tanulók száma az egyéb mérési területeken képzéstípusonként (fő)

Vizsgált terület	Gimnázium	Szakközépiskola	Szakiskola	Együtt
Szövegértés	54	163	37	254
Matematika	54	165	39	258
Történelem	53	187	30	270

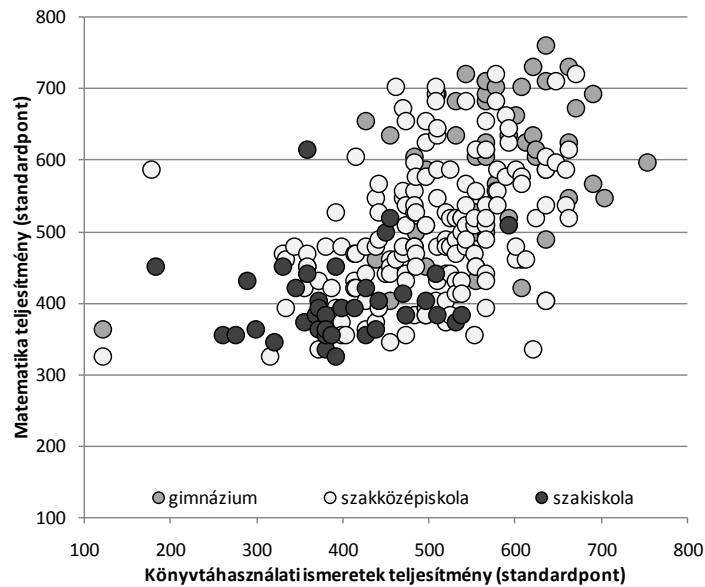
A három vizsgált területen elért eredmények és a könyvtárhasználati ismeretek mérése során elért teljesítmény kapcsolata erős. Az egyes területek és a könyvtárhasználati ismeretek teljesítmény kapcsolatát képzéstípusonként szemlélteti a 16-18. ábra.

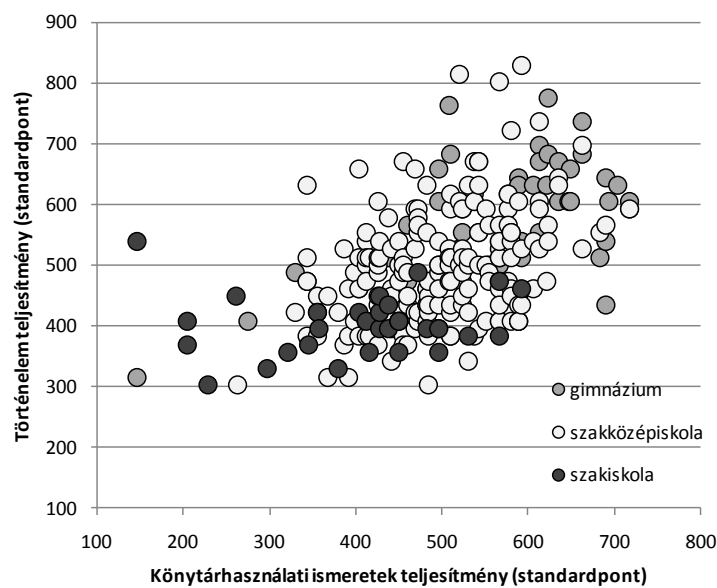
16. ábra. A tanulók könyvtárhasználati ismeretek és szövegértés teljesítménye közötti kapcsolat képzéstípusonként

Szemmel láthatóan is szoros összefüggés van a szövegértés és a könyvtárhasználati ismeretek teljesítmények között mindhárom képzéstípus vonatkozásában egyaránt. A matematika és történelem teljesítményekkel kapcsolatban a szakiskolai képzésnél azonban már nem egyértelmű az összefüggés.

A 2009/2010. tanévi 9. évfolyamos matematika, szövegértés, történelem és idegen nyelvi bemeneti mérések során a résztvevő tanulók azonos tanulói kérdőívet töltöttek ki. A könyvtárhasználati ismeretek mérésénél nem volt tanulói kérdőív, viszont a fentiekben már jelzett átfedés miatt 462 könyvtárhasználati ismeretek feladatlapot megoldó tanuló kérdőívet is kitöltött. Ezen tanulók kétharmada szakközépiskolai tanuló, egyötöde gimnazista a többi szakiskolai képzésben vesz részt.

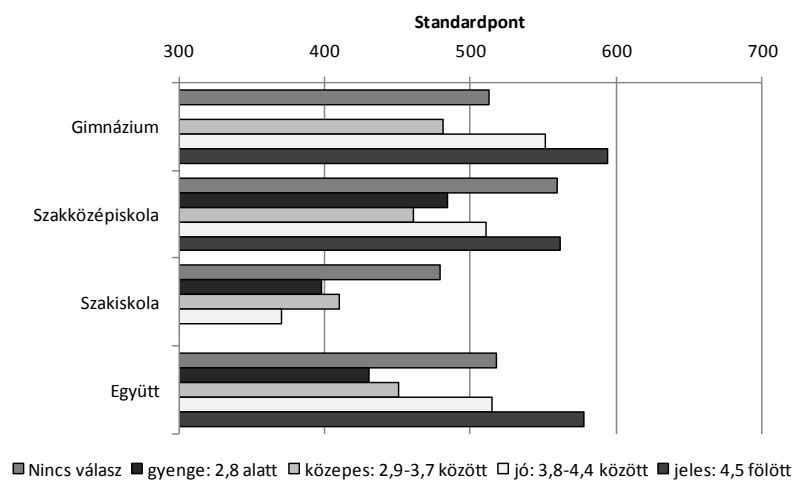
17. ábra. A tanulók könyvtárhasználati ismeretek és matematika teljesítménye közötti kapcsolat képzéstípusonként

18. ábra. A tanulók könyvtárhasználati ismeretek és történelem teljesítménye közötti kapcsolat képzéstípusonként

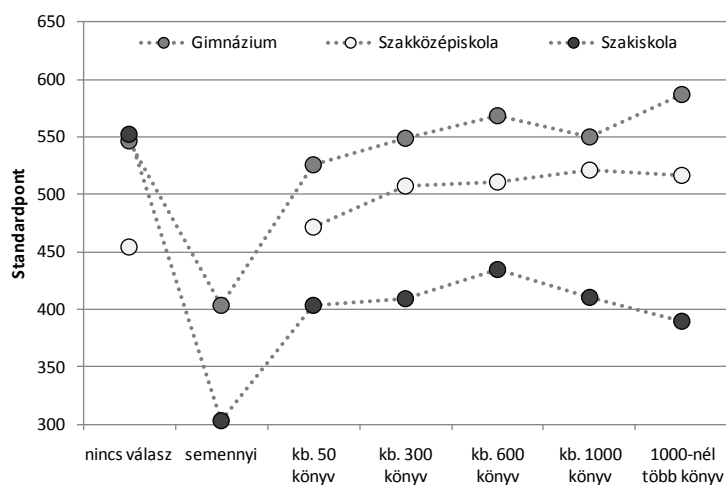
A háttértényezők szerepében, hatásában hasonló megállapítások tehetők, mint amilyenek a bemeneti mérés más területein már láthatóak voltak. Tényleges kapcsolat van a magatartás és szorgalom jegyek, az év végi tanulmányi eredmény, a teljesítménnyel való elégedettség, a szabadidő terhére nyelvtanulásra, olvasásra fordított idő, az otthoni könyvek száma és a könyvtárhasználati ismeretek teljesítménye között. Két tényezőt emeltünk ki, a 8. évfolyamos év végi tanulmányi eredményt és a könyvek számát.

A jobb tanulmányi eredmény magasabb teljesítményt eredményezett (19. ábra). A jó és jeles eredményű gimnáziumi és szakközépiskolai tanulók átlag felett teljesítenek.

19. ábra. A 8. évfolyamos év végi tanulmányi eredmények és a könyvtárhasználati ismeretek teljesítmény összefüggése képzéstípusonként

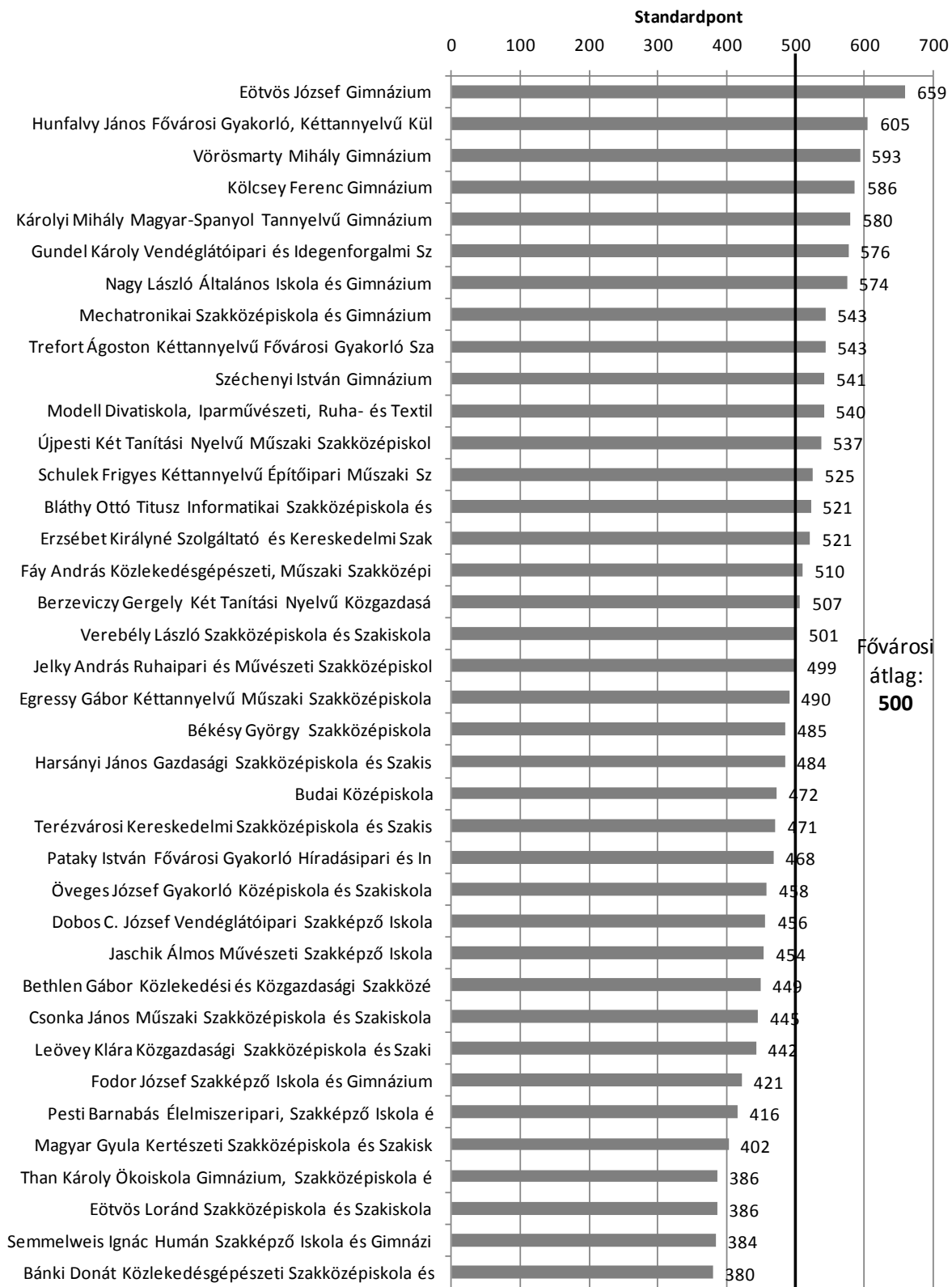
Az otthoni könyvek becsült állományának az elért teljesítményekkel való összefüggését a 20. ábra szemlélteti.

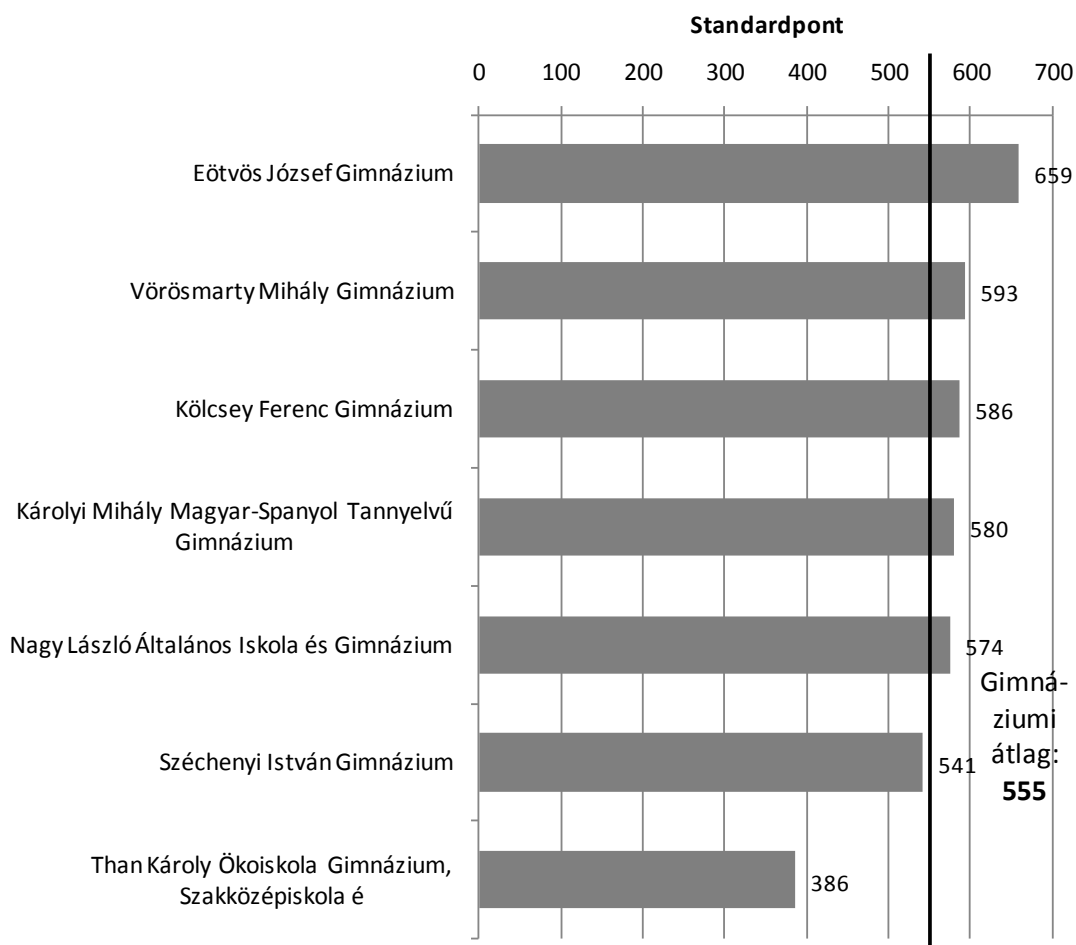
20. ábra. A becsült könyvállomány és a könyvtárhasználati ismeretek teljesítmény összefüggése képzéstípusonként

5. MELLÉKLETEK

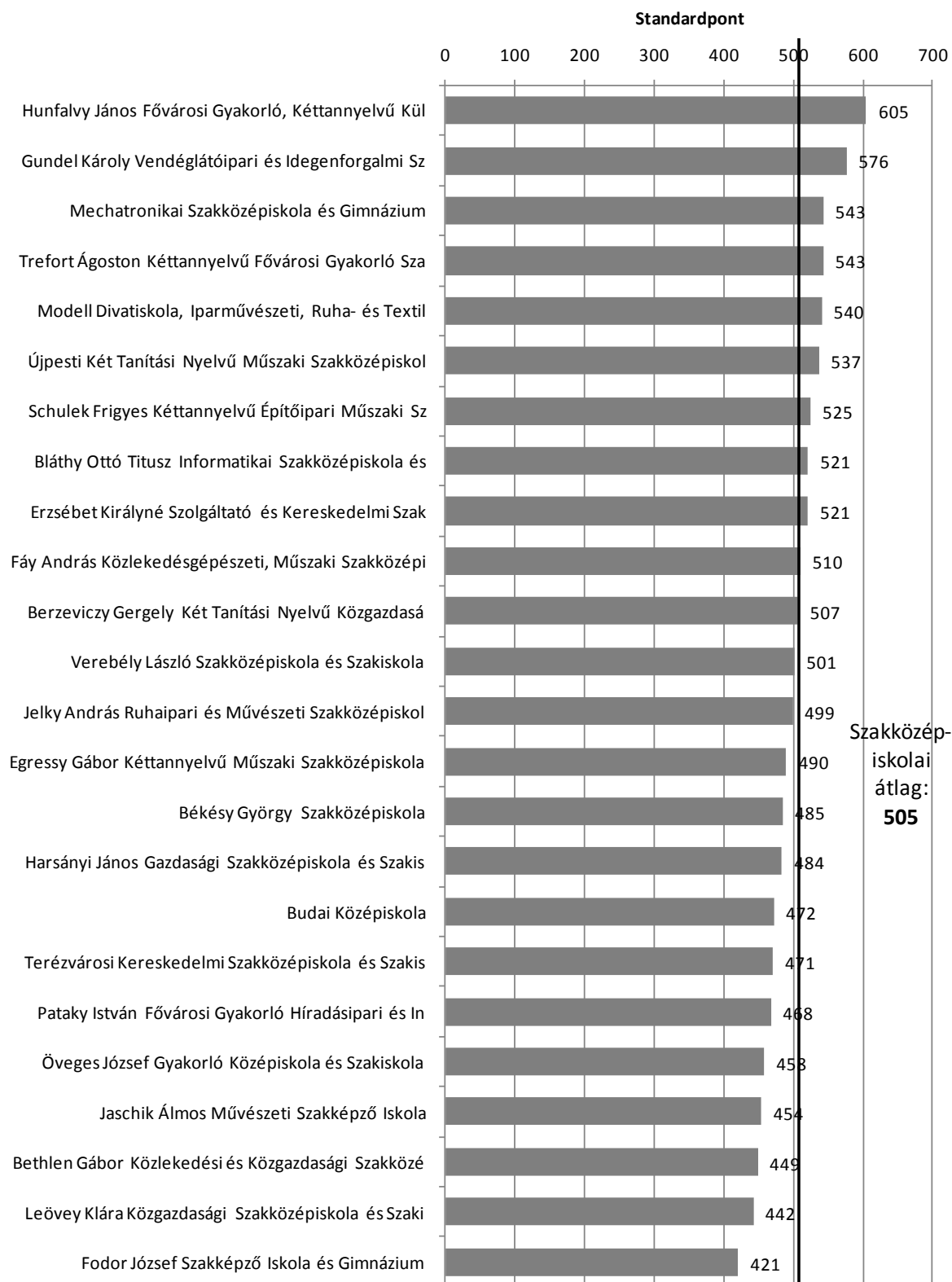
5.1. A mérésben részt vevő intézmények iskolasoros adatai a feladatlapon elért standardizált teljesítmény alapján, grafikusan

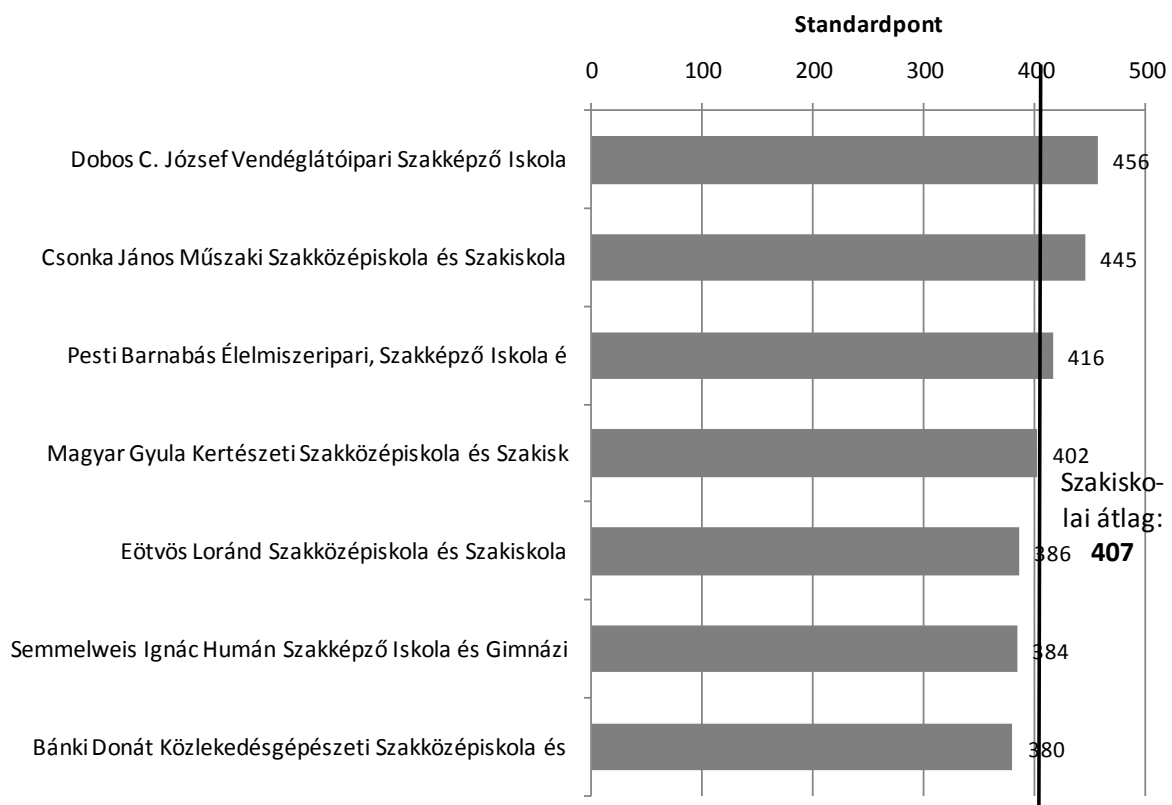
Gimnázium

Szakközépiskola

Szakiskola

5.2. Az átlagos teljesítmények iskolánkénti alakulása standardpontban

Iskola neve	Kódja	Könyvtárhasználati ismeretek							
		Iskola		Gimnázium		Szakközépiskola		Szakiskola	
		átlag	szórás	átlag	szórás	átlag	szórás	átlag	szórás
Bánki Donát Közlekedésgépészeti Szakközépiskola és Szakiskola	101	380	116					380	116
Békésy György Szakközépiskola	102	485	66			485	66		
Berzeviczy Gergely Két Tanítási Nyelvű Közgazdasági Szakközépiskola	146	507	89			507	89		
Bethlen Gábor Közlekedési és Közgazdasági Szakközépiskola	147	449	77			449	77		
Bláthy Ottó Titusz Informatikai Szakközépiskola és Gimnázium	103	521	44			521	44		
Budai Középiskola	106	472	65			472	65		
Csonka János Műszaki Szakközépiskola és Szakiskola	153	445	99					445	99
Dobos C József Vendéglátóipari Szakképző Iskola	155	456	75					456	75
Egressy Gábor Kéttannyelvű Műszaki Szakközépiskola	107	490	75			490	75		
Eötvös József Gimnázium	200	659	43	659	43				
Eötvös Loránd Szakközépiskola és Szakiskola	104	386	82					386	82
Erzsébet Királyné Szolgáltató és Kereskedelmi Szakközépiskola és Szakiskola	108	521	90			521	90		
Fáy András Közlekedésgépészeti, Műszaki Szakközépiskola	158	510	65			510	65		
Fodor József Szakképző Iskola és Gimnázium	160	421	67			421	67		
Gundel Károly Vendéglátóipari és Idegenforgalmi Szakképző Iskola	163	576	45			576	45		
Harsányi János Gazdasági Szakközépiskola és Szakiskola	165	484	60			484	60		
Hunfalvy János Fővárosi Gyakorló, Kéttannyelvű Külkereskedelmi, Közgazdasági Szakközépiskola	111	605	51			605	51		
Jaschik Álmos Művészeti Szakképző Iskola	137	454	80			454	80		
Jelky András Ruhaipari és Művészeti Szakközépiskola	113	499	76			499	76		
Károlyi Mihály Magyar-Spanyol Tannyelvű Gimnázium	117	580	58	580	58				

Iskola neve	Kódja	Könyvtárhasználati ismeretek									
		Iskola		Gimnázium		Szakközépiskola		Szakiskola			
		átlag	szórás	átlag	szórás	átlag	szórás	átlag	szórás		
Kölcsey Ferenc Gimnázium	120	586	64	586	64						
Leövey Klára Közgazdasági Szakközépiskola és Szakiskola	122	442	95			442	95				
Magyar Gyula Kertészeti Szakközépiskola és Szakiskola	140	402	98					402	98		
Mechatronikai Szakközépiskola és Gimnázium	123	543	89			543	89				
Modell Divatiskola, Iparművészeti, Ruha- és Textilipari Szakközépiskola és Szakiskola	178	540	88			540	88				
Nagy László Általános Iskola és Gimnázium	124	574	53	574	53						
Öveges József Gyakorló Középiskola és Szakiskola	142	458	87			458	87				
Pataky István Fővárosi Gyakorló Híradásipari és Informatikai Szakközépiskola	179	468	73			468	73				
Pesti Barnabás Élelmiszeripari, Szakképző Iskola és Gimnázium	180	416	106					416	106		
Schulek Frigyes Kéttannyelvű Építőipari Műszaki Szakközépiskola	185	525	62			525	62				
Semmelweis Ignác Humán Szakképző Iskola és Gimnázium	186	384	77					384	77		
Széchenyi István Gimnázium	129	541	67	541	67						
Terézvárosi Kereskedelmi Szakközépiskola és Szakiskola	194	471	91			471	91				
Than Károly Ökoiskola, Gimnázium, Szakközépiskola és Szakiskola	144	386	137	386	137						
Trefort Ágoston Kéttannyelvű Fővárosi Gyakorló Szakközépiskola	131	543	63			543	63				
Újpesti Két Tanítási Nyelvű Műszaki Szakközépiskola, Szakiskola és Gimnázium	132	537	60			537	60				
Verebély László Szakközépiskola és Szakiskola	196	501	65			501	65				
Vörösmarty Mihály Gimnázium	197	593	66	593	66						
		Fővárosi minta átlaga 2009.		500	100	555	110	505	82	407	93
		Fővárosi minta átlaga 2008.		500	100	576	67	507	81	389	94